

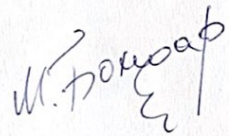
Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет правничих наук
Кафедра загальнотеоретичного правознавства та публічного права

Магістерська робота
освітній ступінь – магістр

на тему: **«ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБРОБКИ
ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У ВИБОРЧОМУ ПРАВІ»**

Виконав: студент 2-го року навчання,
Спеціальності
081 Право

Бондар Максим Сергійович



Керівник Венгер Володимир
Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент

Рецензент
Федосеева Т.Р.

Магістерська робота захищена
з оцінкою

Секретар ЕК _____

«__» _____ 2023 р.

Київ – 2023

Декларація
академічної доброчесності

В. Бондар Максим Сергійович, студент 2 курсу
навчання магістерської програми за спеціаль-
ністю „Право” факультету правових наук

На УКМА підтверджую таке:

- написана мною магістерська робота на
тему „Особливості правового регулювання
обробки персональних даних у виборчому
праві” відповідає вимогам академічної
доброчесності та не містить порушень,
передбачених п. 3.1 Положення про ака-
демічну доброчесність здобувачів освіти у
На УКМА, її змістом якою є ознайомлений.

09.05.2023 р.

В. Бондар

Бондар М.С.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ТА ВИБОРЧОГО ПРАВА	9
1.1. Поняття та місце персональних даних у виборчому праві.	9
1.2. Види та межі використання персональних даних у виборчому праві.	15
1.3. Підстави здійснення обробки персональних даних у виборчих правовідносинах.	21
РОЗДІЛ 2. ОБРОБКА ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У ВИБОРЧОМУ ПРАВІ	28
2.1. Вимоги щодо обробки персональних даних органами адміністрування виборів.	28
2.2. Захист персональних даних виборців в аспекті активного виборчого права.	33
2.3. Захист персональних даних кандидатів у розрізі пасивного виборчого права.	39
РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У ВИБОРЧОМУ ПРАВІ	47
3.1. Державний контроль захисту персональних даних у виборчому праві.	47
3.2. Правові підстави реагування виборчими комісіями на порушення у сфері захисту персональних даних.	52
3.3. Перспективні шляхи вдосконалення правового регулювання захисту персональних даних у виборчому праві.	56
ВИСНОВОК	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Реєстр	Державний реєстр виборців
ЄСПЛ, Суд	Європейський суд з прав людини
Конвенція	Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод
Конституційний Суд	Конституційний Суд України
Виборчий кодекс	Виборчий кодекс України
Венеційська комісія	Європейська комісія за демократію через право
ГО «ЦЕДЕМ»	Громадська організація «Центр демократії та верховенства права»
GDPR	Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation)
ЄС	Європейський Союз
Уповноважений ВРУ з прав людини	Уповноважений Верховної Ради України з прав людини
КАС України	Кодекс адміністративного судочинства України

ВСТУП

Тема магістерської роботи: «Особливості правового регулювання обробки персональних даних у виборчому праві».

Актуальність теми: Парадигма людського життя в ХХІ столітті зміщується з реального у віртуальний світ. Водночас персональні дані людей із друкованих матеріалів оцифровуються, заносяться в електронні бази даних, оброблюються різними приватними та державними суб'єктами в електронному вигляді, збираються й накопичуються в хмарних сховищах та на серверах. Це надзвичайно спрощує всі процеси, пов'язані з обробкою таких даних, тому наразі спостерігається тенденція цифровізації та діджиталізації всіх процесів, пов'язаних із демократичним урядуванням. Проте такий поступ у сфері електроніфікації персональних даних є глобальним викликом для різних інститутів держави, покликаних захищати персональні дані, аби забезпечити належний захист прав людини.

Fide, sed cui, vide. Захист персональних даних сьогодні та в найближчому майбутньому визнається одним із ключових викликів для демократії й забезпечення основних прав людини, наприклад, таких як право на повагу до приватного життя. Особливу увагу варто звернути на захист персональних даних у контексті виборчого права, зокрема, на питання захисту персональних даних для реалізації активного і пасивного виборчого права та процедури підготовки організації та проведення виборів. Це питання стосується захисту прав осіб у сфері персональних даних (інформації, яка є у розпорядженні органів адміністрування виборів) як виборців загалом, так і інших суб'єктів виборчого процесу (кандидатів, офіційних спостерігачів, членів виборчих комісій тощо), а також встановлення балансу з правом на повагу до приватного життя.

Наразі найбільш дискусійними є питання щодо визначення меж обробки персональних даних виборців, яку здійснюють відповідні уповноважені органи публічної влади, встановлення справедливого балансу між правом особи на приватне життя і бажанням виборців знати про кандидата в депутати якомога

більше інформації, а також існування правових механізмів забезпечення захисту персональних даних у виборчому праві. Усі ці концептуальні питання не мають однозначних відповідей, адже з одного боку держава повинна максимально ефективно забезпечити можливість виборцям голосувати, а з іншого – уникнути свавільного втручання і позбавлення осіб їхнього права на повагу до приватного життя.

Більшість досліджень у сфері персональних даних, доступу до інформації відокремлені від питання забезпечення реалізації та дотримання згаданих прав від конституційно-виборчого контексту. У національній правовій доктрині можемо побачити лише поодинокі згадки про важливість належного здійснення обробки та захист персональних даних в аспекті забезпечення реалізації виборчих прав.

Тому тенденції, які зараз спостерігаються, дають чітке розуміння того, що лише детальний аналіз міжнародного та національного правового регулювання питання захисту персональних даних у виборчому праві дозволить нам напрацювати такі механізми і способи забезпечення й врахування приватних та публічних інтересів, які дозволять у майбутньому унеможливити потенційні посягання та шкоду демократичному урядуванню, верховенству права, правам людини.

Емпіричну базу дослідження становлять резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи, рекомендації та рішення Кабінету Міністрів Ради Європи, матеріали судової практики українських та іноземних судів, практика Європейського суду з прав людини.

У науковій роботі необхідно знайти відповідь на таке *дослідницьке питання*: «Які наразі існують особливості обробки персональних даних різних категорій осіб у виборчому праві?».

Метою дослідження є здійснити аналіз та дослідження нормативно-правового регулювання захисту персональних даних виборців та кандидатів поза виборчим процесом та під час процедури підготовки, організації та проведення виборів в Україні, іноземних практик та стандартів захисту даних різних

суб'єктів, визначення перспективних шляхів удосконалення регулювання для покращення захисту даних.

Для розкриття поставленої мети були сформовані такі *завдання дослідження*:

- визначити поняття та місце персональних даних у виборчому праві;
- дослідити види та межі використання персональних даних, підстави здійснення обробки персональних даних у виборчому праві;
- визначити вимоги щодо обробки персональних даних органами адміністрування виборів;
- дослідити питання захисту персональних даних виборців в аспекті активного виборчого права та кандидатів в аспекті пасивного виборчого права;
- проаналізувати способи та механізми державного контролю у сфері захисту персональних даних у виборчому праві, зокрема, правові підстави реагування виборчими комісіями на порушення у сфері захисту персональних даних;
- визначити перспективні шляхи вдосконалення правового регулювання захисту персональних даних у виборчому праві.

Предметом дослідження є відносини у сфері захисту персональних даних виборців та кандидатів на виборах, підстав та вимог до обробки персональних даних уповноваженими органами публічної влади, державного контролю та підстав реагування на порушення у сфері захисту персональних даних у виборчому праві.

Методологічними засадами дослідження є онтологічний, аксіологічний, діалектичний, аналітичний, формально-юридичний, порівняльно-правовий методи та метод правового моделювання. *Онтологічний метод* використовувався задля визначення сутності права людини на захист персональних даних, визначення фундаментальних проблем захисту персональних даних у виборчому праві загалом. *Аксіологічний метод* було

використано для визначення ціннісного значення права людини на захист персональних даних в аспекті активного та пасивного виборчого права. *Діалектичний метод* використовувався протягом дослідження для вивчення теоретичних і практичних аспектів регулювання обробки та захисту персональних даних різних суб'єктів. *Аналітичний метод* було використано для детального й всеохоплюючого дослідження міжнародного досвіду у сфері нормативно-правового регулювання захисту персональних даних у виборчому праві, а саме – національних, зарубіжних та міжнародно-правових актів, найкращих практик й захист судовими інстанціями, як національними, так і міжнародними, виокремлення ключових правових позицій. *Формально-юридичний метод* використовувався для визначення та узагальнення поняття персональних даних, видів та підстав обробки персональних даних у виборчому праві. *Порівняльно-правовий метод* застосовувався задля визначення способів та механізмів державного контролю у сфері захисту персональних даних у виборчому праві та правових підстав реагування виборчими комісіями на порушення у сфері персональних даних. *Метод правового моделювання* використовувався для розробки перспективних шляхів удосконалення правового регулювання захисту персональних даних у виборчому праві.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ТА ВИБОРЧОГО ПРАВА

1.1. Поняття та місце персональних даних у виборчому праві.

Вибори і персональні дані виступають цілісними і повноцінними поняттями, проте їхній взаємозв'язок й взаємна необхідність простежуються починаючи від ціннісного рівня, закінчуючи, наприклад, невід'ємністю обов'язкової наявності певного виду чи форми персональних даних на різних етапах виборчого процесу. Аби переконатися у цьому, нам необхідно, насамперед, визначити поняття та місце персональних даних у виборчому праві, надати теоретичне й практичне означення виборам як таким.

Поняття персональних даних не є новим для права [1, с. 66]. Інформацію про особу використовували на різних етапах історії людства від печерних написів до ведення церковних книг та створення книг (реєстрів) осіб, які мешкали на певних територіях. Проте сучасна динаміка розвитку людства та технологій впливають не лише на повсякденне життя людини, а й на всю інформацію, яка нерозривно пов'язана з людиною. Право як невід'ємна складова існування людства також реагує на зазначені зміни в статусі інформації, яка пов'язана з особою, а також на все нові й нові виклики, які пов'язані із захистом персональних даних [1, с. 66]. Відтак, необхідно зрозуміти, як розвивалось та, найголовніше, як наразі визначається поняття «персональні дані» у доктрині та нормативно-правових актах, а також яке їхнє місце у виборчому праві.

Важливість точного термінологічного визначення поняття «персональні дані» полягає в тому, що саме з визначення та закладених у нього складових елементів випливають межі та критерії віднесення будь-якої інформації про особу до персональних даних [2, с. 21]. Пошук детермінанти персональних даних у доктрині здійснюють багато науковців. Зокрема, А. Кардаш у своїй дисертації визначає, що «персональними даними не може бути уся інформація про фізичну

особу, а лише інформація (чи її сукупність) про ідентифіковану або таку, яка може бути ідентифікована. Якщо фізична особа не ідентифікована (конкретно не визначена) і не може бути ідентифікована (конкретно визначена), то інформація, яка стосується такої фізичної особи, не є персональними даними» [3, с. 244].

Деякі дослідники сходяться на думці, що «до персональних даних можуть бути віднесені дані в будь-якій формі, яка сприймається людиною або пристроєм, представлені на будь-якому носії. Під персональними даними буде розумітися інформація, яка відноситься до фізичної особи прямо або побічно чи на підставі якої визначається фізична особа» [4, с. 256]. Як висновок, фактично, коли мова йде про віднесення тих чи інших відомостей про особу до категорії «персональні дані», ключовим є можливість «щоб відповідну інформацію, в тому числі у складі інших відомостей, в принципі можна було використовувати для виділення фізичної особи з безлічі осіб» [4, с. 256].

Закон України «Про інформацію» у частині першій статті 11 надає таке визначення поняттю: «інформація про фізичну особу (персональні дані)»: «відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована» [5]. Ідентичне визначення персональних даних передбачене в абзаці десятому статті 2 Закону України «Про захист персональних даних» [6]. Варто зауважити, що це є позитивною характеристикою національного законодавства, адже саме термінологічна узгодженість є першоосновою правильного застосування норм права, хоч і викликає певний подив понятійна відмінність, а саме – «інформація про фізичну особу (персональні дані)» та «персональні дані».

Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних у пункті (а) статті 2 термін «персональні дані» визначає як «будь-яку інформацію, яка стосується конкретно визначеної особи або особи, що може бути конкретно визначеною» [7]. GDPR, у свою чергу, у пункті першому статті 4 Глави 1 «персональні дані» визначає як «будь-яку інформацію, що стосується фізичної особи, яку ідентифіковано чи можна ідентифікувати («суб'єкт даних»))» [8].

Відтак, здійснивши короткий огляд та аналіз дефініцій терміна «персональні дані», які застосовуються в українському національному законодавстві та міжнародно-правових актах, актах ЄС, а також у правовій доктрині, можна дійти висновку, що за своїм змістом та суттю вони цілком збігаються. Незважаючи на сутнісну схожість згаданих вище визначень, їхню лаконічність та стислість, для повноцінного розуміння та застосування поняття «персональні дані» варто дослідити його складові (елементи), тобто, відповісти на питання «що конкретно є персональними даними». Адже саме завдяки складовим (елементам) персональних даних можна проаналізувати та дійти висновку про їхню присутність та, можливо, невід'ємність від різних етапів та процедур у виборах.

У свою чергу, легального визначення поняття «вибори» чи «виборчого права» не існує. Проте це аж ніяк не означає, що неможливо ідентифікувати сутнісний зміст виборчого права та виборів як таких. Часто вибори сприймають виключно як інструмент, а виборче право – як набір правил та процедур, формування представницьких органів влади (парламент, глава держави, представницькі органи на федеративному рівні та рівні органів місцевого самоврядування) [9, с. 269]. Цей підхід лише частково відображає справжню сутнісну характеристику виборів, тим самим звужуючи відповідне визначення.

Вибори легітимують державу та її органи влади, фактично, мова йде про інструментарій вільного вираження волі народом в особі кожної людини, яка має право брати участь у виборах. Тому вибори вважають «практичним інструментом перетворення безпосередньої демократії в представницьке управління». Тільки за такого визначення і розуміння виборів можна говорити про легітимну владу, що є результатом реалізації своїх прав людьми [9, с. 269-270].

Конституція України у статтях 69-71 говорить, що вибори, референдуми та інші форми безпосередньої демократії є основними формами народного волевиявлення. Право голосу або ж право голосувати на виборах мають громадяни України, які досягли вісімнадцятирічного віку та не визнані судом

недієздатними. [10, ст. 69-71] Виборчий кодекс, у свою чергу, зазначає у частині першій статті 1, що вибори в Україні є основною формою народного волевиявлення та способом здійснення влади Українським народом безпосередньо [11, ст. 1]. Таке означення та характеристика виборів у Конституції України та Виборчому кодексі відображає загальні доктринальні підходи до визначення виборів, які ми проаналізували вище.

Беручи за основу теоретичне та практичне визначення понять персональних даних та виборів, можемо спробувати віднайти ті зв'язки, які поєднують їх і роблять неможливим існування виборів та виборчого права загалом без персональних даних. Пропонується розглянути декілька прикладів.

Насамперед, персональні дані необхідні для правомірної безпомилкової та точної ідентифікації конкретної особи та встановлення відповідності особи визначеним критеріям (цензам), які дозволяють їй бути учасником виборчих правовідносин, реалізовувати своє активне та/або пасивне виборче право. Це означає, що без людини та можливості точно й правильно її ідентифікувати, перевірити персональні дані про неї фактичне існування виборів як таких визнається неможливим.

Наприклад, як зазначалося вище, у статті 70 Конституції України зазначено, що голосувати на виборах можуть виключно громадяни України, які на день їх проведення досягли вісімнадцяти років та не визнанні судом недієздатними. Тобто, мова йде про такі персональні дані, як-от: паспорт громадянина, вік та інформація про дієздатність особи, які дозволяють особі брати участь у виборах і без наявності яких така участь не є можливою. Відтак, Конституцією України передбачено, що для реалізації права голосувати на виборах особа має володіти певним обсягом персональних ідентифікуючих даних для того, аби існувала можливість встановити їхню відповідність певним критеріям (цензам) для забезпечення реалізації активного виборчого права.

Також, до прикладу, в абзаці 2 частини четвертої статті 60 Виборчого кодексу зазначено, що в поданні до Центральної виборчої комісії для реєстрації офіційного спостерігача зазначаються прізвище, ім'я та по батькові, дата

народження, відомості про громадянство, місце роботи, місце проживання, контактний номер відомості про відсутність судимості за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, кримінального правопорушення проти виборчих прав громадян чи корупційного кримінального правопорушення, чи кримінального правопорушення проти основ національної безпеки України, передбаченого статтею 111 Кримінального кодексу України, що не погашена або не знята в установленому законом порядку. Такий широкий перелік персональних даних про особу вимагається для точної ідентифікації особи та з'ясування відсутності обставин, які не дозволяють зареєструвати особу офіційним спостерігачем.

Загальний ознайомчий аналіз використання персональних даних у виборах дає нам можливість дійти висновку, що, насамперед, участь осіб у виборах (у статусі виборця, кандидата, спостерігача, довіреної чи уповноваженої особи) завжди супроводжується наданням персональної інформації уповноваженим суб'єктам для її обробки. Це, у свою чергу, визначає, що персональні дані можуть виконувати для виборів такі основні (ключові) функції, як ідентифікаційну та дозвільну (цензову).

Ідентифікаційна функція виражається у тому, як зауважує О. Костенко, що «суб'єкт володіє або наділений певним ідентифікатором або ідентифікаторами» [12, с. 319], які дозволяють чітко й безпомилково встановити особу. Конкретна ідентифікація особи є визначальною рисою для виборчого права та виборчих правовідносин, адже дозволяє на підставі сукупності персональних даних конкретно визначити особу. Виключно після відповідної ідентифікації особи за допомогою певного обсягу її персональних даних можна говорити про можливість реалізації нею своїх виборчих прав.

Як зауважує Ю.Б. Ключковський, «нормативно встановлені загальні кваліфікаційні вимоги до носія відповідного виборчого права називаються виборчими цензами: суб'єктивне виборче право належить суб'єкту, який відповідає вимогам встановлених виборчих цензів» [13, с. 171]. Відтак, питання визначення такої функції як дозвільна (цензова) впливає з того, що саме на

основі персональних даних конкретної особи робиться висновок про її можливу участь у виборчих правовідносинах на тому чи іншому рівні/етапі, тобто, відповідність виборчим цензам. Наприклад, питання належності до громадянства певної країни визначає можливість реалізації особою різного спектру прав і обов'язків. В Україні активне й пасивне виборче право мають виключно громадяни України згідно зі статті 70 Конституції України, хоча Венеційська комісія в «Кодексі належної практики у виборчих справах» зауважує, що принаймні право голосувати на місцевих виборах можуть мати не лише громадяни держави, де проводяться вибори, а й іноземці [13, с. 14]. Тож, інформація про громадянство чи підданство особи певній державі є тією персональною інформацією (хоч і не єдиною), яка дозволяє встановити наявність чи відсутність у особи виборчих прав. Вік особи також дає підстави встановити, наприклад, чи може вона брати участь у голосуванні чи ще й бути кандидатом на відповідних типах виборів.

Можемо зробити висновок, що уникнути збирання, зберігання та використання персональних даних у виборчому праві неможливо. Незважаючи на те, що принцип таємного голосування передбачає виняткову анонімність під час здійснення волевиявлення виборцем (голосування) [13, с. 25], це аж ніяк не означає, що відповідна особа не пройшла процес ідентифікації, її персональні дані не були зібрані й опрацьовані різними уповноваженими суб'єктами. У цьому аспекті варто наголосити, що наявність персональних даних є обов'язковою складовою для «захисту» як прав людини (зокрема, вільного волевиявлення), так і безпосередньо багатьох етапів та процедур, передбачених у виборах.

Зупинімо увагу на одноразовому голосуванні, коли існує відповідна система ідентифікації та фіксації особи як такої, яка має можливість проголосувати виключно один раз на відповідних виборах. Також необхідною є ідентифікація особи у питаннях, які пов'язані з фінансуванням виборчих кампаній для того, аби встановити, чи відповідає вимогам національного законодавства особа, що здійснює таке фінансування.

Відсутність у виборчому праві та правовідносинах персональних даних безумовно вплине на всі інститути та галузі виборчого права. Проте потреба у використанні персональних даних на різних етапах і в різних ситуаціях можуть різнитися. На думку Ю. Б. Ключковського, у більшості держав сталої демократії та тих, які є демократіями, що розвиваються, для того, аби громадянин міг брати участь у голосуванні, він повинен бути включеним до списку (реєстру) виборців. Хоча донині існують держави, де відповідних списків (реєстрів) не існує [13, с. 215]. Тому можна зробити висновок, що загалом немає можливостей уникнути використання персональних даних у виборчому праві, проте є процеси, де існують різні способи, методи та форми обробки персональних даних.

Отож, можемо констатувати, що уникнути чи докорінно обмежити обробку персональних даних у виборчому праві неможливо. Чітке дотримання вимог щодо «роботи» з персональними даними дозволяє нам говорити про існування якісних та ефективних демократичних процесів та процедур, які базуються на дотриманні справедливості та прав людини. Адже маніпуляції чи будь-які зловживання персональними даними завдають непоправної шкоди волевиявленню та, як наслідок, легітимності самих виборів.

1.2. Види та межі використання персональних даних у виборчому праві.

Визначення видів персональних даних тісно пов'язане із розумінням складових елементів дефініції поняття «персональні дані». Звернемося до частин тих дефініцій, які визначені у доктрині, Законі України «Про захист персональних даних» та GDPR. Більшість дослідників акцентують увагу на понятті «ідентифікована особа», адже воно, на їхню думку, є ключовим у розрізі згаданих дефініцій. Ідентифікованою є особа, якщо її можна точно й чітко виявити серед інших осіб. Зазначають, що аби особу вважати ідентифікованою безпомилково, необхідно встановити її прізвище, ім'я та по батькові, номер офіційного документа цієї особи [2, с. 21]. Хоча, зрозуміло, що у певних

ситуаціях для точної ідентифікації особи достатнім буде менше інформації (наприклад, прізвище, ім'я та по-батькові без номерів та реквізитів офіційних документів), усе залежить від контексту та мети використання даних. Саме мета і цілі, для яких здійснюється обробка персональних даних і визначає обсяг таких даних. Йдеться про принцип мінімізації обсягу персональних даних, щодо яких здійснюється обробка.

У свою чергу GDPR, на відміну від інших досліджуваних джерел, намагається надати осучаснений та розлогий перелік складових (елементів) «особи, яку можна ідентифікувати», визначаючи її «такою особою, яку можна ідентифікувати, прямо чи опосередковано, зокрема, за такими ідентифікаторами як ім'я, ідентифікаційний номер, дані про місцеперебування, онлайн-ідентифікатор або за одним чи декількома факторами, що є визначальними для фізичної, фізіологічної, генетичної, розумової, економічної, культурної чи соціальної сутності такої фізичної особи» [8, ст. 4].

Відтак, безпомилкова ідентифікація особи може здійснюватися, по-перше, не тільки за сукупністю всіх складових (елементів), а й за кількома факторами, які дозволяють ідентифікувати особу з невизначеного кола осіб. По-друге, ідентифікацію особи можна здійснити не лише за допомогою звичного набору даних (прізвище, ім'я, по-батькові), а й за допомогою сучасних технологій (геоданні та онлайн ідентифікація). Отож, цей перелік надає розуміння, що ідентифікація може здійснюватися так, аби за загальним правилом окремих відомостей про особу було недостатньо для її ідентифікації, проте в поєднанні такі дані дозволяють її ідентифікувати. Хоча окремо варто наголосити, що поза відповідними складовими, які в розумінні GDPR є «особою, яку може бути ідентифіковано», перебувають випадки, коли відповідна ідентифікація передбачає залучення значного ресурсу (часу, грошей, зусиль тощо) [14, с. 21].

Конституційний Суд у своєму рішенні від 20.01.2012 року № 2-рп/2012, здійснюючи тлумачення частин першої та другої статті 32 Конституції України, надав власне розуміння складових (елементів) поняття «персональні дані». На думку Конституційного Суду, такими складовими (елементами) є

«національність, освіта, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, матеріальний стан, адреса, дата і місце народження, місце проживання та перебування тощо, дані про особисті майнові та немайнові відносини цієї особи з іншими особами, зокрема членами сім'ї, а також відомості про події та явища, що відбувалися або відбуваються у побутовому, інтимному, товариському, професійному, діловому та інших сферах життя особи, за винятком даних стосовно виконання повноважень особою, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування».[15] Варто зауважити, що ці складові (елементи) поняття «персональні дані» впливають зі співвідношення з конфіденційною інформацією про особу, проте для загального розуміння підходів до визначення складових (елементів) поняття «персональні дані» є необхідними та такими, які дозволяють виокремити ці складові. Конституційний Суд у своєму рішенні спробував розтлумачити поняття «персональні дані» крізь призму інформації-складових (елементів), яка в сукупності надає можливість встановити конкретну особу.

Тож, варто констатувати, що консенсусним визначенням поняття «персональні дані» варто вважати «будь-яку інформацію чи дані про особу, яку ідентифіковано чи може бути ідентифіковано». Перелік складових (елементів) поняття «персональні дані» аж ніяк не може бути вичерпним – це є наслідком того, що намагання в нормативно-правовому акті передбачити такі складові (елементи) можуть зашкодити чи завадити ефективно та якісно захищати такі дані. Проте можна й навіть необхідно виокремити ключові складові (елементи) персональних даних, аби мати загальні орієнтири й розуміння таких даних. До них варто віднести: прізвище, ім'я, по-батькові, дані офіційних документів особи (паспорт, ID-карта, посвідчення тощо), дані про місце народження/проживання, про місцеперебування, онлайн-ідентифікатор, а також увесь перелік інформації, яка дозволяє ідентифікувати конкретну особу.

На підставі дослідження визначення поняття «персональні дані» у правовій доктрині, українському національному законодавстві, міжнародно-правових документах та нормативно-правових актах ЄС, також варто звернути увагу на

виокремлення таких груп персональних даних, як – «загальні» та «чутливі» персональні дані.

Чутливі персональні дані – це такі дані про особу, обробка яких потребує особливої уваги та додаткових правових гарантій з огляду на їх значимість для захисту права на приватність особи та наслідків їх розголошення іншим особам, адже, як зазначає О. Мервінський, «чим більша чутливість та особливість персональних даних, тим збільшується ризик порушення прав осіб на їх приватне життя» [16]. У розумінні українського законодавства відповідно до частини першої статті 7 Закону України «Про захист персональних даних» до чутливих відносять персональні дані про:

- расове або етнічне походження;
- політичні, релігійні або світоглядні переконання;
- членство в політичних партіях та професійних спілках;
- засудження до кримінального покарання;
- здоров'я та статеве життя;
- біометричні або генетичні дані.[14, с. 68]

GDPR у статтях 4(13), (14) і (15) та статті 9, пунктах (51) – (56) надає схожий перелік чутливих персональних даних:

- персональні дані, що розкривають расове або етнічне походження, політичні погляди, релігійні або філософські переконання;
- членство в профспілках;
- генетичні дані, біометричні дані, що обробляються виключно з метою ідентифікації особи
- дані, пов'язані зі здоров'ям;
- дані про статеве життя або сексуальну орієнтацію особи.

Аналізуючи вже безпосередньо виборчі правовідносини на предмет обробки персональних даних, зупинимося, насамперед, на видах персональних даних, обробка яких за логікою конституцієдавця є ключовою для виборів. Умовами реалізації активного виборчого права громадянами України відповідно до статті 70 Конституції України є:

- наявність громадянства України;
- досягнення вісімнадцятирічного віку на день проведення виборів (день голосування на виборах);
- невизнання судом недієздатним.

Відтак, орган(и) адміністрування виборів повинні володіти інформацією про прізвище, ім'я та по батькові особи, наявність чи відсутність у особи громадянства України, дату народження та відсутність рішення суду про визнання особи недієздатною, аби забезпечити їй реалізацію активного виборчого права. Проте для того, щоб особа могла здійснити волевиявлення, наявність цих трьох типів даних не є достатньою. Виборчий кодекс, у свою чергу, визначає додаткові умови реалізації активного виборчого права. Згідно з частиною шостою статті 39 Виборчого кодексу у попередньому списку виборців зазначаються такі відомості про виборця:

- прізвище, ім'я та по батькові (за наявності);
- дата народження;
- виборча адреса (без зазначення поштового індексу і країни проживання чи перебування);
- відмітка про постійну нездатність пересуватися самотійно (за наявності).

Як ми бачимо, Виборчий кодекс, на відміну від Конституції України, визначає частково відмінний перелік персональних даних про виборця, необхідний для забезпечення реалізації активного виборчого права, а саме – формування списків виборців. Додатково передбачається обробка даних щодо виборчої адреси, яка відповідно до частини другої статті 8 Закону України «Про Державний реєстр виборців» є декларованим або зареєстрованим місцем проживання виборця у відповідності до Закону України «Про надання публічних (електронних публічних) послуг щодо декларування та реєстрації місця проживання в Україні», а також відомості про стан здоров'я виборця [17].

Підсумовуючи, можемо дійти висновку, що і Конституція України, і Виборчий кодекс вимагає здійснення обробки різних «чутливих» персональних

даних виборців: нездатність пересуватися самостійно, наявність рішення суду про визнання особи недієздатною (інформація про стан здоров'я особи). Такий набір даних обумовлений необхідністю дотримання балансу між приватним та публічним інтересами – правом особи на приватність (мінімізація доступу до її чутливих персональних даних) та обов'язком держави здійснити належну організацію виборів у чіткій відповідності до загальновизнаних принципів і міжнародних стандартів, забезпечуючи можливість особі реалізувати своє активне виборче право.

Наступна складова аналізу – матеріальні вимоги для реалізації пасивного виборчого права на загальнонаціональних виборах [18, с. 43]. Орган адміністрування виборів, у нашому випадку – Центральна виборча комісія – має обов'язок щодо здійснення перевірки кандидатів на пост Президента України та кандидатів у народні депутати України на відповідність критеріям (виборчим цензам), які визначені у Конституції України. Тобто, мова йде про необхідність здійснення обробки персональних даних осіб, які реалізують своє пасивне виборче право.

Умовами реалізації пасивного виборчого права громадянами України на виборах Президента України відповідно до частини другої статті 103 Конституції України є:

- наявність громадянства України;
- досягнення віку 35 років;
- проживання в Україні протягом останніх 10 років;
- володіння державною мовою.

Реалізація пасивного виборчого права громадянами України на виборах народних депутатів України відповідно до частини другої та третьої статті 76 Конституції України можлива за умови:

- наявності громадянства України;
- досягнення 21 року;
- проживання в Україні протягом останніх 5 років;

- відсутність незнятої та непогашеної судимості за вчинення умисного злочину.

Відтак, Центральна виборча комісія має здійснити обробку відповідних даних про особу, зокрема чутливих, на підставі Конституції України та інших законів України під час розгляду питання реєстрації такої особи кандидатом на пост Президента України чи кандидатом у народні депутати України для встановлення відповідності особи виборчим цензам. Тут ми бачимо відмінний перелік персональних даних про особу від тих, які є необхідними для реалізації активного виборчого права. Можемо припустити, що це безпосередньо пов'язано із правовим статусом осіб, які кандидують на представницькі посади та, у разі обрання, будуть здійснювати публічну діяльність, виконувати владні функції. З огляду на це конституцієдавець встановив достатньо широкий перелік вимог до кандидатів, що у свою чергу тягне за собою здійснення уповноваженими суб'єктами обробки їхніх персональних даних.

Однак українським національним законодавством також встановлюється додатковий перелік «чутливих» відомостей (окрім тих, що вимагає Конституція України), які особа зобов'язана надати органам адміністрування виборів для реєстрації її кандидатом, що буде проаналізовано нами далі.

1.3. Підстави здійснення обробки персональних даних у виборчих правовідносинах.

Простежити наявність взаємозв'язку між обсягом обробки та видами персональних даних, які використовуються під час виборів, важливо, з огляду на потребу належного захисту таких даних суб'єктами, уповноваженими на їхню обробку. Для цього доцільно визначити підстави, на яких здійснюється обробка персональних даних у цих правовідносинах.

У науковій літературі можна зустріти різні підходи до визначення підстав здійснення обробки персональних даних загалом. Наприклад, Д.В. Цвірюк визначає вісім підстав обробки персональних даних, а саме – згода суб'єкта

персональних даних, дозвіл на обробку даних, укладення та виконання правочину, захисту життєво важливих інтересів суб'єкта даних, необхідність захисту законних інтересів володільців персональних даних та третіх осіб, наявність у розпорядника права на обробку даних, наявність у суб'єкта персональних даних документів, виданих на його ім'я [19, с. 140-143].

Ми ж зупинимось на підставах обробки персональних даних, які передбачені у Законі України «Про захист персональних даних» і спробуємо визначити, яка з підстав є домінантною у контексті виборчих правовідносин. Мова йде про: (1) згоду суб'єкта персональних даних на обробку його даних, (2) договірні підстави здійснення обробки персональних даних та (3) обробку, яка здійснюється за законом [6, ст. 11].

Обробка персональних даних на підставі закону означає, що у законодавстві повинні існувати положення, які чітко і зрозуміло передбачають можливість здійснювати таку обробку відповідно до норм закону, без отримання будь-якої згоди суб'єкта персональних даних. У контексті виборчих правовідносин це означає, що держава здійснює обробку певного обсягу даних про особу без її на те згоди, виключно на підставі закону з визначеною для цього метою – забезпечення реалізації виборчих прав осіб. Проте обсяг такої обробки, як ми проаналізували раніше, щодо різних суб'єктів може різнитися. До даних, обробка яких здійснюється на підставі закону, варто віднести, зокрема, визначені у статті 70 Конституції України дані, що означають наявність виборчої правосуб'єктності у особи (статус виборця) – громадянство, вік та інформація про невизнання недієздатним.

За логікою законодавця, відомості про виборця (персональні дані), які заносяться та зберігаються у базі даних Реєстру, оброблюються там постійно (без встановленого строку та незалежно від строків проведення виборів чи референдумів). Відповідні відомості визначено у статті 5 Закону України «Про Державний реєстр виборців». Так, частиною першою статтею 5 передбачено, що у базах даних зберігаються ідентифікаційні персональні дані виборця, персональні дані які визначають місце та умови голосування виборця та

службові персональні дані. Безумовно, встановлення мінімально необхідного обсягу обробки даних для виборчих правовідносин, який би був пропорційний меті такої обробки та контроль за дотриманням прав і свобод людини під час здійснення такої обробки даних покладається на державу. Законом України «Про Державний реєстр виборців» передбачено механізм запобігання надмірній та непропорційній обробці персональних даних осіб, а саме: частиною третьою статті 5 встановлено заборону органам ведення Реєстру збирати, вносити та зберігати в базі даних Реєстру персональні дані виборців, які не передбачені відповідним законом.

Цікавим, з точки зору доктринального підходу на основі ліберальної теорії прав людини, є визначення добровільної згоди на обробку персональних даних надане Й. Карен. Вона говорить, що «наголос ліберальної концепції на згоді природно впливає з особливого значення індивідуального вибору. Мій вибір, який я роблю самостійно, має моральне і політичне значення вже тому, що він є моїм, і в ліберальних суспільствах вважається, що він гідний поваги, навіть якщо він нерозумний чи нерозважливий, вже з цієї причини» [20, с. 14]. Відтак, основна теоретична ідея добровільності згоди полягає у особистій автономії, а саме: аби людям було дозволено обирати і реалізовувати свої права без втручання з боку інших.

У свою чергу статтею 4 (11) GDPR добровільна згода на обробку даних визначається як будь-яке вільно надане, конкретне, усвідомлене та однозначне волевиявлення суб'єкта даних, яким він у формі заяви або чіткої ствердної дії висловлює свою згоду на обробку персональних даних, що стосуються його/її. Основні вимоги до добровільної згоди визначено у статті 7 GDPR та деталізовано у пункті 32 GDPR. Згода має бути вільною, конкретною, поінформованою та однозначною. Аби отримати від суб'єкта дійсну вільну згоду, вона обов'язково повинна бути надана на добровільній основі [21].

Добровільна згода на обробку персональних даних безпосередньо у виборчих правовідносинах у більшості випадків застосовується під час діяльності, пов'язаної з передвиборною агітацією або діяльністю у мережі

Інтернет, а саме – обробка даних користувачів, які використовують сайти політичних партій. Також добровільну згоду на обробку даних використовують у випадку висування політичними партіями кандидатів на різних типах виборів. У цьому і полягає головна відмінність між обробкою відомостей (персональних даних) виборців, яку здійснюють органи ведення Реєстру на підставі положень статті 70 Конституції України та інших законів України, зокрема, Закону України «Про Державний реєстр виборців» – вона здійснюється «на підставі закону», та обробкою даних кандидата на виборах – вона здійснюється на підставі добровільної згоди суб'єкта, адже відповідна особа, яка вирішила кандидувати на виборах, надаючи певний обсяг своїх персональних даних органу адміністрування виборів чи політичній партії, усвідомлюючи необхідність здійснення обробки додаткових даних про неї (перевірка відповідності виборчим цензам, автобіографічні відомості) особисто надає добровільну згоду.

Важливо зауважити, що така згода повинна чітко відповідати тим легальним завданням та меті, які переслідують визначені правовідносини у сфері виборчого права, здійснюватися виключно у таких обсягах, які мінімально необхідні для, до прикладу, залучення особи до агітаційної діяльності або ж для реєстрації відповідного кандидата на виборах тощо.

Договірні підстави здійснення обробки персональних даних визначені пунктом 3 частиною першою статті 11 Закону України «Про захист персональних даних» та передбачають, що для «укладення та виконання правочину, стороною якого є суб'єкт персональних даних або який укладено на користь суб'єкта персональних даних чи для здійснення заходів, що передують укладенню правочину на вимогу суб'єкта персональних даних». Це означає, що для укладення та виконання будь-якого правочину сторони повинні бути чітко ідентифіковані як учасники відповідних правовідносин, за допомогою особистих персональних даних у тому обсязі, який вимагає суть і зміст цих правовідносин. На думку І. Павлюк, «індивідуалізація фізичної особи є об'єктивною потребою встановлення правових відносин. Без належної індивідуалізації особа не може

бути ідентифікована як їх учасник і, відповідно, правочин не може бути укладений» [22].

Наочний приклад використання договірної підстави обробки персональних даних у виборчих правовідносинах є передвиборна агітація. Кандидати укладають правочини для здійснення передвиборчої агітації, використовуючи у таких правочинах свої персональні дані. Така потреба існує для контролю за агітацією з боку інших уповноважених суб'єктів, а також контролю за дотримання вимог законодавства щодо проведення агітації кандидатами. Специфікою такої підстави обробки персональних даних є те, що обробка здійснюється не органами адміністрування виборів та іншими органами публічної влади. На додачу, обробка даних припиняється у разі виконання чи розірвання самого правочину.

Підстави здійснення обробки даних за договором під час передвиборної агітації передбачені розділом 8 Виборчого кодексу. Для здійснення передвиборної агітації відповідно до частини сьомої статті 51 Виборчого кодексу «кандидат, партія (організація партії) - суб'єкт виборчого процесу має право на договірній основі за рахунок коштів власного виборчого фонду орендувати будинки і приміщення усіх форм власності для проведення зборів, дебатів, дискусій та інших публічних заходів». Бачимо, що для здійснення передвиборної агітації суб'єкту виборчого процесу необхідно укласти договір із зазначенням персональних даних. Схоже правове регулювання ми можемо простежити у питаннях виготовлення друкованих матеріалів передвиборної агітації за рахунок коштів виборчого фонду відповідно до частини першої та другої статті 53 Виборчого кодексу та опублікування агітаційних матеріалів у друкованих засобах масової інформації на підставі статті 56 Виборчого кодексу тощо.

Підсумовуючи, необхідно зауважити, що Виборчий кодекс встановлює спеціальне регулювання питання персональних даних, відмінне від загального регулювання Законом України «Про захист персональних даних». У положенні Виборчого кодексу щодо визначення основних засад виборчого процесу зазначено, що вимоги статті 9 Закону України «Про захист персональних даних»

не поширюються на здійснення обробки персональних даних виборчими комісіями, юридичними та фізичними особами «у зв'язку з підготовкою, поданням та опрацюванням документів, передбачених Кодексом» саме у частині обов'язкового повідомлення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [11, ст. 21].

Реалізація пасивного виборчого права (права кандидувати на виборах), як вже зазначалося вище, на всіх типах виборів переважно передбачає надання згоди на обробку персональних даних, обробка яких не здійснювалась на підставі закону. Щодо активного виборчого права можемо дійти висновку, що обробка таких даних здійснюється на підставі закону і не потребує додатково надання згоди особи. Проте також зауважимо, що Виборчий кодекс у статті 9 встановлює особливу форму згоди на обробку персональних даних. Положення частини третьої статті 9 Виборчого кодексу визначають невластиву форму згоди на обробку персональних даних, а саме – «подання до Центральної виборчої комісії, окружної, територіальної виборчої комісії документів щодо реалізації виборцями прав на участь у виборчому процесі вважається згодою відповідних осіб на обробку їх персональних даних в обсязі, встановленому законодавством про вибори».

* * *

Пошук взаємозв'язку між персональними даними та виборами варто починати із надання визначення відповідним поняттям, означення їхніх ключових характеристик. Персональні дані як у правовій доктрині, так і в іноземних та національних нормативно-правових актах визначають досить однаково – це інформація про особу, яка дозволяє її чітко і безпомилково ідентифікувати серед інших людей. Вибори ж, у свою чергу, визначають як сукупність правил і процедур (інструментів), за допомогою яких безпосередня демократія трансформується у представницьке управління. Відтак, можливість людини реалізувати своє фундаментальне політичне право прямо пов'язане із наявністю у неї певної сукупності персональних даних, що дозволяють

встановити, чи має вона відповідні суб'єктивні права голосувати та бути кандидатом на виборах, чи ні.

Під час аналізу видів та меж використання персональних даних у виборчому праві, насамперед, варто звертатися до конституційних положень, які визначають обсяг тих персональних даних, сукупність яких означає наявність у особи права голосувати та бути кандидатом на відповідних виборах (народних депутатів України, Президента України). До даних, які надають право голосувати належать вік, громадянство та стан здоров'я (відсутність судового рішення про визнання недієздатним). До даних, які надають право бути кандидатом на загальнодержавних виборах належать вік, громадянство, строк проживання на території України тощо. Проте, як проілюстрував аналіз, відповідний обсяг персональних даних доповнюється законодавчими положеннями, які визначають додаткові персональні дані. Як висновок, виборче право вимагає обробки доволі широкого переліку персональних даних про особу, у тому числі, «чутливих» персональних даних.

Українське національне правове регулювання сфери захисту персональних даних визначає три основні підстави здійснення обробки персональних даних: згода суб'єкта персональних даних на обробку його даних, договірні підстави здійснення обробки персональних даних та обробку, яка здійснюється за законом. Обробка даних на підставі закону часто використовується у виборчих правовідносинах, зокрема це стосується ведення Реєстру. Якщо ж ми говоримо про згоду на обробку даних, вона притаманна суб'єктам виборчого процесу, які реалізують своє пасивне виборче право, або ж у разі бажання особи бути офіційним спостерігачем, членом виборчої комісії. Договірні підстави обробки даних у виборчому праві переважно використовуються під час здійснення кандидатами передвиборної агітації.

РОЗДІЛ 2

ОБРОБКА ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У ВИБОРЧОМУ ПРАВІ

2.1. Вимоги щодо обробки персональних даних органами адміністрування виборів.

Органи адміністрування виборів, насамперед, виборчі комісії є основними суб'єктами, які забезпечують належну організацію підготовки та проведення виборів [23, п. 71]. Вимоги, які встановлюються органам адміністрування виборів щодо обробки персональних даних суб'єктів виборчого процесу прямо пов'язані із статусом відповідного органу адміністрування виборів, обсягом його повноважень, зокрема, у сфері збирання, зберігання та використання персональних даних осіб та видом даних, щодо яких здійснюється обробка.

За загальним правилом органи публічної влади зобов'язані здійснювати обробку персональних даних з урахуванням дотримання права осіб на приватність та захист персональних даних [24, ст. 27]. Так само органи публічної влади повинні забезпечити здійснення обробки даних правомірно та добросовісно [24, ст. 29]. На належному рівні має бути забезпечений доступ до персональних даних, що дозволить особам знати інформацію про обробку їхніх даних, яким чином вона здійснюється, перевіряти точність і достовірність даних про себе та, за потреби, виправляти помилки та неточності у власних даних [24, ст. 28].

В Україні створюються і діють незалежні органи адміністрування виборчих процесів – виборчі комісії, до повноважень яких віднесено забезпечення здійснення визначених Конституцією України та Виборчим кодексом основних принципів виборчого права та засад виборчого процесу, реалізації виборчих прав громадян, а також підготовка та проведення виборів відповідно до частини першої статті 32 Виборчого кодексу. До системи виборчих комісій, передбаченої частиною другою статті 32 Виборчого кодексу, належать

Центральна виборча комісія, окружні виборчі комісії, територіальні виборчі комісії та дільничні виборчі комісії.

Тож, основні вимоги щодо забезпечення дотримання принципів і стандартів обробки персональних даних висуваються до Центральної виборчої комісії як комісії вищого рівня по відношенню до окружних, територіальних та дільничних виборчих комісій. Адже саме Центральна виборча комісія, по-перше, відповідно до частини другої статті 14 Закону України «Про Державний реєстр виборців» є розпорядником Реєстру, по-друге, здійснює обробку персональних даних усіх суб'єктів виборчого процесу на загальнодержавних виборах та, по-третє, утворюючи визначені Виборчим кодексом окружні й територіальні виборчі комісії та формуючи їхній склад, обробляє персональні дані кандидатур до складу відповідних виборчих комісій та членів таких комісій.

В.М. Брижко зауважує, що на підставі узагальнення принципів обробки персональних даних, зокрема, органами державної влади, які відображені у міжнародних та регіональних актах, можна говорити про існування наступних умов (вимог) щодо обробки персональних даних: «доступність для суб'єкта даних; точність і оновлюваність; законність способу збору; конкретизація мети обробки та мінімізація; захищеність від несанкціонованого доступу та незаконної обробки» [25, с. 54].

Відтак, виходячи із загальних принципів обробки даних, визначених у національному та іноземному нормативно-правовому регулюванні, пропонуємо розглянути вимоги щодо обробки персональних даних органами адміністрування виборів відповідно до таких критеріїв: (1) правомірність (законність) обробки даних, (2) прозорість обробки даних, (3) обмеження цілей обробки даних, (4) мінімізація даних, (5) точність та актуальність даних, (6) забезпечення належного рівня безпеки даних та (7) відповідальність за порушення у сфері захисту персональних даних.

Правомірність (законність) обробки даних, насамперед, передбачає, що така обробка повинна бути передбачена та здійснена суворо на основі закону (приписів права) [26, с. 27]. У європейському праві деталізовано критерії,

дотримання яких характеризує правомірність обробки даних органами публічної влади, а саме: слідує легітимній меті, реалізується на підставі закону та є необхідною у демократичному суспільстві для досягнення легітимної мети [27].

Прозорість обробки даних означає надання інформації особам про збір та обробку персональних даних щодо них, включаючи цілі обробки, категорії даних, терміни зберігання та іншу інформацію, яка стосується обробки персональних даних [27]. Така інформація повинна бути доступною та зрозумілою для громадськості. У контексті персональних даних, щодо яких здійснюється обробка з метою забезпечення реалізації виборчих прав, важливо розуміти, що інформація про виборців повинна оброблюватися постійно. Тому Закон України «Про Державний реєстр виборців» визначає порядок, строки та види інформації про виборців, щодо якої здійснюється обробка.

Обмеження цілей обробки даних означає, що уповноважені суб'єкти повинні обробляти персональні дані тільки з тією метою, для якої вони були зібрані. Відтак, якщо персональні дані були зібрані для певної цілі, то вони не можуть використовуватись для інших цілей, які не пов'язані з цією метою. Міжнародні стандарти у сфері виборів наголошують, що нормативно-правові акти повинні «забороняти збір, використання або поширення персональних даних або інформації в будь-який спосіб з будь-якою метою, окрім реалізації виборчих прав» [28, п. 34]. Важливо звертати увагу на положення, які можуть завдати шкоди виборцям та містити ознаки порушення рівності та недискримінації – відбитків пальців, фотографій, особисті ідентифікаційні номери, етнічність чи національна приналежність [28, п. 34].

Мінімізація даних означає, що збір і обробка персональних даних можлива до тої межі, аби якісно задовольняти цілі збору таких даних [29, п. 24]. Р.В. Яковлев розширює цей принцип із встановленням додаткових вимог до органів публічної влади, наголошуючи, що «принцип мінімізації означає не просто використання мінімуму персональних даних [...], але і відсутність дублювання персональної інформації, а також неможливість витребовування цієї інформації, якщо вона вже є у розпорядника» [30, с. 18]. Цей критерій повинен бути

імplementований у національному законодавстві у контексті вимог до кількості та видів персональних даних осіб, щодо яких здійснюється обробка, наприклад, відповідно до їхнього статусу у виборчому процесі і відповідати вимогам мінімально необхідних даних. Відповідно до конкретно визначеної мети, наприклад, формування списків виборців, орган адміністрування виборів може вимагати і здійснювати обробку виключно тих даних, які необхідні для формування списку виборців – ідентифікаційних персональних даних (прізвище, ім'я та по батькові, вік, місце проживання).

Органи адміністрування виборів повинні забезпечувати точність та актуальність персональних даних, які вони збирають та обробляють. Для цього вони зобов'язані вживати заходи, які дозволяють забезпечити актуальність та точність даних, а саме – регулярна перевірка та оновлення даних [8, ст. 5]. Цей принцип застосовується щодо даних виборців, які переважно оброблюються у реєстрах виборців. Виборці повинні мати право змінювати свої дані, а орган адміністрування виборів, у свою чергу, зобов'язаний вносити відповідні зміни до даних виборців, що забезпечить їхню актуальність та точність. Виключно за допомогою точних та актуальних даних про виборців органи адміністрування виборів можуть забезпечити можливість особам реалізувати свої виборчі права навіть у разі їхньої зміни (прізвища, ім'я та по батькові, місця проживання тощо) [31, с. 4].

Забезпечення належного рівня безпеки даних передбачає вжиття уповноваженими суб'єктами відповідних заходів, які забезпечують конфіденційність, цілісність та доступність даних [32, п. 11]. Такі заходи можуть включати криптографічний захист даних, контроль доступу та інші технічні та організаційні заходи. Відтак, на органи адміністрування виборів покладається обов'язок забезпечувати безпеку персональних даних, які вони збирають, зберігають та обробляють. Особливої актуальності це питання набуло 24 лютого 2022 року, коли російська федерація розпочала широкомасштабне вторгнення на територію України з півночі, півдня та сходу України й Центральній виборчій

комісії необхідно було вжити заходи, які би убезпечили дані Реєстру від викрадення чи пошкодження.

Відповідальність за порушення у сфері персональних даних мусить існувати, аби забезпечувати виконання вимог законодавства та вживати відповідних заходів, які забезпечують безпеку та конфіденційність персональних даних [33]. Органи адміністрування виборів повинні нести відповідальність за дотримання вимог щодо обробки персональних даних. Проте питання щодо встановлення відповідальності суб'єктів виборчих процесів з питань порушення у сфері обробки персональних даних має свою специфіку. Безумовно, порушення, які пов'язані із знищенням, пошкодженням чи викраденням даних з Реєстру, списків виборців визначається спеціальними адміністративними та кримінальними правопорушеннями. З іншого боку, порушення у сфері обробки даних органами адміністрування виборів наразі не визначається спеціальними нормами права. На додачу, складним залишається питання визначення способів та механізмів поновлення порушеного права на захист персональних даних. Практика ЄСПЛ свідчить, що у кожній конкретній справі може бути застосовано абсолютно відмінний підхід [34, с. 34-37].

Інституції Ради Європи, аналізуючи вимоги до обробки персональних даних органами адміністрування виборів, визначають дещо інший перелік вимог спираючись на принцип згоди під час обробки даних. Венеційською комісією було розроблено «Принципи використання цифрових технологій у виборчих процесах із дотриманням основних прав», в основу яких покладено Конвенцію та практику ЄСПЛ і Конвенцію 108+. У документі наголошується, що особи повинні бути захищені при обробці персональних даних, особливо в період виборів, адже під час них обробляється велика кількість персональних даних, у тому числі наявних у реєстрах (базах даних) [35, п. 66]. Будь-які дії щодо обробки персональних даних у контексті виборчого права повинні ґрунтуватися на (1) вільній, (2) чіткій і (3) конкретній, (4) недвозначній згоді суб'єкта даних згідно зі ст. 5(2) Конвенції 108+ [36]. Особливо цей стандарт варто застосовувати щодо даних про політичні чи інші світоглядні погляди особи. Обробка даних в аспекті

виборів чи політичного життя загалом повинна здійснюватися з дотриманням принципів (1) обмеження цілей та (2) мінімізації даних [35, п. 67]. Навіть якщо особа надала свою згоду на обробку «чутливих» персональних даних у виборчих цілях, необхідно, аби існував механізм на будь-якому етапі відкликання такої згоди.

2.2. Захист персональних даних виборців в аспекті активного виборчого права.

Активне виборче право, яке, на думку Ю. Б. Ключковського, позначається терміном «право обирати», а за змістом полягає у праві обирати (праві голосувати) [13, с. 160] є одним з фундаментальних політичних прав людини у державі, яка заснована на цінностях демократії, прав людини та верховенства права. Проте відповідному суб'єктивному публічному праву кореспондує обов'язок держави у створенні та забезпеченні належних умов, за яких кожен, хто відповідає передбаченим виборчим цензам та за відсутності перешкод, може реалізувати своє право і проголосувати на виборах [13, с. 160]. Як зазначає О. Шумляк, «саме держава повинна створити належні передумови для реалізації виборцями права голосу», що кореспондує статтям 3 та 71 Конституції України [37, с. 26].

Відтак, нам необхідно визначити практичну складову виконання державою свого позитивного обов'язку забезпечення умов для реалізації виборцями активного виборчого права та проаналізувати правові механізми захисту персональних даних виборців, обробка яких може здійснюватися з відповідною метою.

Ключовим у відповіді на поставлені питання, на нашу думку, є обов'язок держави щодо «встановлення персонального складу виборчого корпусу – як з огляду на забезпечення відповідного суб'єктивного виборчого права громадянина, так і з огляду на необхідність кількісного визначення числа виборців» [38, с. 57]. Для забезпечення можливості проголосувати на конкретних

виборах на практиці замало лише відповідати критеріям, визначеним у Конституції чи інших нормативно-правових актах. Держава мусить мати у розпорядженні персональні дані виборців, здійснювати їхню обробку, аби уникнути ситуацій, коли особа, відповідаючи визначеним критеріям не зможе проголосувати через наявність будь-яких перешкод. Тому найпоширеніша у світі практика для забезпечення реалізації права голосувати – наявність реєстру виборців та формування на основі його баз персональних даних списків виборців.

Ю. Б. Ключковський зауважує, що «постійний контроль за змістом персональних даних виборців, необхідних для ведення реєстру, та їх регулярного перегляду належить до центральних питань, на яких повинна бути зосереджена увага [держави та її уповноважених органів]» [13, с. 215]. Окрім обробки персональних даних у реєстрі виборців та включення особи до списку виборців до механізмів захисту персональних даних виборця у контексті права голосувати відносять також можливість адміністративного та судового оскарження невключення або помилкового включення особи до списку виборців.

Безумовно варто погодитися із загальними рекомендаціями Венеційської комісії, яка зазначає, що персональні дані виборців повинні бути захищені, особливо під час виборчого процесу, коли оброблюються великі обсяги персональних даних, включаючи ті, що містяться у виборчих реєстрах [39, п. 66]. Так само, коли мова йде про реєстри виборців, то конфіденційність даних, які зберігаються і оброблюються у їхніх базах, повинна бути збалансована з прозорістю, яка є ключовою для забезпечення чесності виборів.

Закон України «Про Державний реєстр виборців» у статті 1 визначає Реєстр як автоматизовану інформаційно-телекомунікаційна система, основним завданням якої є зберігання та обробки визначених законодавством даних, для забезпечення державного обліку громадян України, які мають право голосу відповідно до статті 70 Конституції України [39, с. 24]. До відомостей, які заносяться та зберігаються у Реєстрі, відносяться ідентифікаційні персональні дані виборця, персональні дані, які визначають умови та місце голосування

виборця, а також службові персональні дані [17, ст. 5]. Основні засади ведення Реєстру визначені у статті 3 Закону України «Про Державний реєстр виборців» відповідають міжнародним принципам та стандартам, а саме – повноті даних (інклюзивності), достовірності (точності) та публічності (прозорості) ведення Реєстру [40, с. 7].

Відповідний Закон також визначає права осіб щодо звернення до держателів Реєстру щодо внесення інформації, її зміни та знищення, а також гарантії захисту та безпеки персональних даних. Досліджуючи питання обсягу персональних даних щодо яких здійснюється обробка Реєстром, варто визначити мету і межі, до якої має бути дозволений збір даних Реєстром. Як вже зазначалося вище, Закон України «Про Державний реєстр виборців» визначає, які персональні дані про особу заносяться та зберігаються у базах даних Реєстру. Цей перелік даних є доволі широким: починаючи від прізвища, ім'я та по батькові, закінчуючи відомостями про дату набуття/припинення громадянства України, недієздатність та смерть особи. Відтак, Реєстр здійснює комплексну обробку персональних даних виборця у досить великих обсягах. Проте чи є такий обсяг обробки персональних даних необхідним та обґрунтованим?

Відповідь на це питання криється у якості самого закону, адже саме у законі має бути визначений обсяг обробки персональних даних, який повинен обов'язково кореспондувати пропорційності меті. Такою метою у нашому випадку є забезпечення можливості виборцю проголосувати на конкретній виборчій ділянці. Наприклад, Конституція України у статті 70 визначає набір тих даних про особу, які необхідно обробити аби встановити відповідність особи виборчим критеріям (цензам). Проте, як говорилося раніше, цих ідентифікуючих ознак замало. Виходячи із мети функціонування Реєстру у ньому відображені відомості наступного змісту – прізвище, ім'я та по батькові, дата народження, дата набуття/припинення громадянства, місце проживання (виборча адреса), відомості про здоров'я (можливість самостійно пересуватися та, за наявності, відомості про визнання особи недієздатною), а також дата смерті. Тож, можемо зробити висновок, що відомості, щодо яких Реєстром здійснюється обробка,

відповідають меті такої обробки і є мінімально достатніми для реалізації права проголосувати на виборах [41, с. 325-326].

Обов'язковою умовою функціонування Реєстру є можливість особи вносити зміни до своїх персональних даних у разі їхньої невідповідності. На думку С. Фіцак та М. Бучин, це є однією з умов ефективного уточнення відомостей про виборців. Фактично ця процедура ґрунтується на «активній позиції самих громадян, які повинні вчасно повідомляти у відповідні установи про зміну персональних даних, які впливають на їхній статус як виборців» [42, с. 107]. Хоча можна не погодитися із твердженням, що зміна певних відомостей про виборців прямо впливає на статус особи як виборця, адже у переважній більшості це все ж визначає умови та спосіб голосування виборцем, але аж ніяк не сам статус.

Важливою складовою захисту персональних даних у виборчому праві, якій надається увага з боку Венеційської комісії, є питання списків виборців, громадський та судовий контроль за ними. У своєму документі «Звіт про виборче право та виборчі адміністрації у Європі» Венеціанська комісія наголошує, що відкритість та наявність у «вільному доступі» інформації зі списку виборців необхідна для того, аби існувала реальна можливість виправляти помилки (наприклад, у судовому порядку) чи бути включеним у список виборців. Таку відкритість прийнято розглядати як важливий крок до підвищення прозорості та точності списків виборців, а також вирішальною для підвищення якості та легітимності процесу реєстрації виборців. [43, п. 67-69] Незважаючи на це, повинні існувати гарантії захисту персональних даних та права на приватність. Введення обмежень, які стосуються можливості перевірки виключно правильності та повноти власних даних у реєстрі та списках може допомогти втримати баланс між прозорістю реєстрації виборців та захистом персональних даних осіб. Також важливим залишається питання обробки персональних даних реєстрами виборців виключно для «виборчих» цілей, забороняючи доступ до таких даних іншим суб'єктам [43, п. 70].

Ефективність механізмів захисту персональних даних у виборчому праві в Україні не в останню чергу залежить від судового контролю. Варто звернути увагу на рішення Касаційного адміністративного суду в складі Верховного Суду від 8 лютого 2019 року, у якому було розглянуто доволі нетипове питання захисту персональних даних в аспекті захисту персональних даних виборців, які зберігаються і оброблюються Реєстром. Справа стосувалася надання доступу кандидату на пост Президента України до електронної копії бази даних Реєстру лише в приміщенні та з обладнання Центральної виборчої комісії, проти чого кандидат заперечував. Відмовляючи в задоволенні апеляційної скарги, Верховний Суд зазначив, що захист персональних даних покладається на особу, яка ці дані оброблює та поширює, а саме – на Центральну виборчу комісію [44]. Положення українського національного законодавства про захист персональних даних та вибори вимагають від Центральної виборчої комісії створити належні та якісні умови захисту персональних даних Реєстру, за яких буде дотримано баланс між правом кандидата на пост Президента України мати доступ до Реєстру та обов'язком «забезпечення належного захисту цієї бази даних, яка містить персональні дані виборців, що, у свою чергу, відноситься до конфіденційної інформації та захищається Законом України «Про захист персональних даних» [44]. Відтак, у світлі розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій та кіберзагроз для автоматизованих баз даних було ухвалено рішення надати доступ до Реєстру виключно в спеціально обладнаному приміщенні, яке дозволяє убезпечити персональні дані, що зберігаються в базах даних Реєстру.

Враховуючи широкомасштабну збройну агресію російської федерації проти України, яка почалася 24 лютого 2022 року Центральною виборчою комісією було ухвалено Постанову від 24 лютого 2022 року № 61 «Про тимчасове припинення функціонування автоматизованої інформаційно-комунікаційної системи «Державний реєстр виборців» на час дії воєнного стану».

Відповідно до резолютивної частини Постанови від 24 лютого 2022 року № 61 Центральна виборча комісія тимчасово припинила функціонування автоматизованої інформаційно-комунікаційної системи «Державний реєстр виборців», ведення Реєстру органами ведення Реєстру, а також зобов'язала Службу розпорядника Державного реєстру виборців Секретаріату Центральної виборчої комісії «невідкладно здійснити заходи, спрямовані на захист цілісності бази даних Державного реєстру виборців, його апаратного та програмного забезпечення» [45, п. 1, 2, 3]. Періодичне поновлення персональних даних Державного реєстру виборців, розгляд заяв та запитів виборців відповідно до Закону України «Про Державний реєстр виборців» органами ведення Реєстру буде можливим після відновлення функціонування автоматизованої інформаційно-комунікаційної системи «Державний реєстр виборців».

Один з ключових недоліків цього рішення Центральної виборчої комісії – відсутність приписів у Законі України «Про Державний реєстр виборців», які б регулювали питання тимчасового припинення функціонування автоматизованої інформаційно-комунікаційної системи «Державний реєстр виборців» та ведення Реєстру, що за своєю суттю суперечить основним засадам ведення Реєстру, визначеним у статті 3 згаданого Закону, а саме – законності, постійності та поновлювальності відомостей. Проте також варто зважати на те, що ухвалюючи відповідне рішення Центральна виборча комісія фактично намагалася віднайти баланс між згаданими принципами функціонування реєстру та захищеністю даних виборців (збереження персональних даних виборців від незаконного викрадення, пошкодження чи знищення). Відтак, пріоритет було надано саме збереженню відомостей (персональних даних), що є абсолютно виправданим, адже у разі їхньої цілісності після відновлення функціонування буде здійснено їхню актуалізацію. Хоча відсутність конкретно визначеного строку «тимчасового» припинення функціонування та ведення Реєстру на період дії правового режиму воєнного стану в Україні все ж може мати негативні наслідки для повноти та достовірності даних виборців через майбутню складність актуалізації відомостей.

Окремим важливим аспектом захисту персональних даних виборців в аспекті активного виборчого права є питання актуалізації відомостей про виборців, чиї виборчі адреси відносяться до територій України, що зазнали тимчасової окупації з 2014 року, відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» – Автономна Республіка Крим та місто Севастополь, окремі території України, що входять до складу Донецької та Луганської областей [46, ст. 1], та виборців, які у результаті чи з метою уникнення негативних наслідків збройної агресії російської федерації, тимчасової окупації нею частини території України або через інші обставини воєнного характеру змушені були залишити чи покинути своє місце проживання та виїхати в інший регіон України (внутрішньо переміщені особи) або за її межі [47, ст. 1].

2.3. Захист персональних даних кандидатів у розрізі пасивного виборчого права.

Правовий режим (статус) інформації про кандидата, який бере участь у виборах і є, відповідно, суб'єктом виборчого процесу у розумінні закону залишається чітко не визначеним на нормативно-правовому рівні та рівні судової практики. Виборець має право отримувати та поширювати інформацію, яка стосується підготовки та проведення виборів [11, ст. 9], вільно формувати свою волю й вільної її виражати, зокрема, обговорювати політичні, ділові та особисті якості кандидатів [11, ст. 14]. Це означає, що певний обсяг інформації про кандидатів має бути відкритим і доступним для усіх виборців, аби існувала можливість вивчати і поширювати інформацію про нього, що стане основою для реалізації вільного волевиявлення. Проте так само постає питання про обсяг можливого розкриття персональної інформації про кандидата з умовою дотримання його права на приватне та сімейне життя. Фактично мова йде про

пошук межі «приватності» особи, яка має статус кандидата на відповідних виборах.

Відтак, нам необхідно проаналізувати питання «рівня» публічності кандидата, права громадськості знати про нього якомога більше персональної інформації та забезпечення захисту права на приватне та сімейне життя в контексті конституційних положень, способі забезпечення балансу, передбачених в нормативно-правових актах з питань виборів та інформації, а також дослідити сформульовані *ratio decidendi* Європейським судом з прав людини.

Конституцією України у частині другій статті 34 визначено право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Проте реалізація цього права відповідно до частини третьої статті 34 може бути обмежена законом для захисту репутації, прав інших людей. У той же час статтею 32 Конституції України передбачено заборону втручання у приватне та сімейне життя, окрім випадків, передбачених Конституцією України. Положення частини другої статті 32 встановлюють заборону без згоди особа збирати, зберігати, використовувати та поширювати конфіденційну інформацію про неї за винятком випадків, передбачених законом і лише і інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Відтак, спостерігається умовний «конфлікт» фундаментальних прав людини, вирішення якого лежить у площині встановлення пропорційності часткового обмеження одного права на противагу іншому в межах права, уникаючи свавільного позбавлення особи гарантованих конституційних і конвенційних прав і свобод.

Вирішуючи питання обмеження розповсюдження інформації про кандидата у депутати звернемо увагу на частину другу статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації», яка визначає, що доступ до інформації обмежується на підставі закону у разі дотримання трьох умов (так званий «трискладовий тест»):

- обмеження пов'язані з національною безпекою, територіальною цілісністю, та іншими складовими правопорядку і захисту прав та свобод людини
- розголошення такої інформації може завдати шкоди зазначеним інтересам
- шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес отримання цієї інформації [48].

Так само важливо пам'ятати, що відповідно до частини сьомої статті 6 цього Закону конфіденційною є інформація, а не сам документ. Це дозволяє поширювати інформацію, доступ до якої не є обмежений. Проте навіть інформація, яка є конфіденційною може бути визнана не конфіденційною, якщо вона становить суспільний інтерес [48, ст. 7, 13].

У той же час, наприклад, частиною другою статті 161 Виборчого кодексу передбачено, що інформація, яка «міститься у документах, поданих до Центральної виборчої комісії для реєстрації кандидатів у депутати, є відкритою». Тому Центральна виборча комісія на своєму офіційному вебсайті оприлюднює стосовно кожного кандидата у депутати, зокрема, «відомості про прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць, рік і місце народження, громадянство із зазначенням часу проживання на території України, відомості про освіту, посаду (заняття), місце роботи, партійність, місце проживання» тощо.

Незважаючи на те, що кандидат у депутати надає згоду на обробку його персональних даних, які він зазначає у документах, що подаються для його реєстрації до Центральної виборчої комісії, можемо спостерігати, що навіть на рівні нормативно-правового регулювання виборів та обігу інформації немає чіткого визначення того, що уся інформація про кандидата у депутати, яка ним подається є суспільно важливою і такою, що не потребує захисту у контексті невтручання у право на приватне та сімейне життя. Але фактично мова йде про тотожність моментів кандидування на виборах та отримання статусу публічної особи, інформація щодо якої є суспільно важливою. Такі думки також

перегукуються із позицією Ю. Барабаша щодо визначення ключової мети функціонування політичних партій та участі у виборах членів таких політичних партій, а також важливість саме «публічної» їх діяльності, що наштовхує на думку, що членство у політичній партії вже можна розглядати як набуття статусу публічної особи, навіть не кандидуючи на виборах [49, с. 7-11].

З цього питання також можемо звернутися до постанови Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1165 «Право на приватність», де розмежовано два визначення поняття «публічна особа» – у вузькому та широкому розумінні. Так, у вузькому розумінні публічними є особи, які займають посади в органах публічної влади та/або відповідно до наданих повноважень розпоряджаються державними ресурсами. У широкому ж розумінні це особи, які «відіграють певну роль у суспільному житті», а саме – в політиці, економіці, соціальній та мистецькій сферах, спорті та будь-якій іншій області [50, п. 6]. Це означає, що особи, які займають «особливе становище» у суспільстві перебувають під пильним контролем як окремих громадян, так і так званих «watchdogs», тому доступ до певної інформації про них, яка є визначальною для їхніх посад, у тому числі це стосується осіб, які здійснюють представницькі функції, може бути «законною».

Головна проблеми у нашому випадку в тому, що кандидати у депутати не є публічними особами у класичному розумінні. Вони не займають ані посад в органах публічної влади, ані розпоряджаються державними ресурсами. Проте у широкому розумінні публічності, особа, яка зареєстрована виборчою комісією кандидатом на виборах починає відігравати «певну роль у суспільному житті». Адже, якщо брати до прикладу кандидата у депутати, який є членом політичної партії, він, насамперед, як «прихильник певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку ... сприяє формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах» [51, ст. 2], що вже надає йому статусу публічної особи. Ба навіть, якщо кандидат у депутати не є членом будь-якої політичної партії, він має право здійснювати передвиборну агітацію, брати участь у таких заходах тощо.

На додачу, особи, подаючи відповідні персональні відомості про себе до виборчої комісії, а саме – автобіографічні відомості, надавали згоду на обробку таких даних. Кандидуючи на загальнонаціональних виборах особа автоматично піддає себе і відомості про себе прискіпливому суспільному контролю та перевірці. Насамперед, це стосується інформації про освіту та трудову діяльність (не тільки поточну, а й минулу). Як вже зазначалося, відповідна інформація у розумінні виборчого закону визначається «відкритою», а, отже, особа «за замовчуванням» приймає відповідні вимоги. Адже відсутність згоди на обробку таких даних чи відсутність самих даних є підставою для відмови у реєстрації особи кандидатом [11, ст. 159]

Хоча, на нашу думку, межа між потребою суспільства знати інформацію про кандидата і право кандидата на приватне та сімейне життя надзвичайно тонка і лише визначення чітких і зрозумілих меж на законодавчому рівні із застосуванням «трискладового тесту» з акцентом на балансі між суспільним інтересом і шкодою особі здатне врахувати права усіх суб'єктів. Виключно через обмеження дискреційних повноважень органів, що здійснюють обробку даних кандидатів у депутати можна забезпечити належних захист персональних даних цих осіб, бо врахування зазначених критеріїв як і оцінка достатності інформації про кандидата для «широкої політичної дискусії» під час виборчого процесу не може бути повноваженнями органів адміністрування виборів.

Адже навіть наявність певної інформації про кандидата у публічному просторі, наприклад, про його трудову діяльність протягом життя чи освіти, не позбавляє його права на повагу до приватного життя і обов'язку держави захищати такі дані. До прикладу, у рішенні *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland* ЄСПЛ зауважив, що «той факт, що інформація вже є суспільним надбанням, не обов'язково знімає захист статті 8 Конвенції» [52, п. 134]. В іншому рішенні, у справі *Von Hannover v. German*, Суд постановив, що «публікації фотографій, зроблених у громадських місцях відомої особи, яка не виконувала жодних офіційних функцій, повинен бути зіставлений з

міркуваннями приватного життя, навіть якщо зовнішній вигляд особи може бути прирівняний до «публічної інформації» [53, п. 74-75, 77].

Показовим є аналіз рішень ЄСПЛ з означених питань. У практиці ЄСПЛ ми не знайдемо рішень щодо порушень статті 8 Конвенції у поєднанні зі статтею 3 Додаткового протоколу до Конвенції. Проте в його практиці є рішення, пов'язані із захистом персональних даних кандидатів у народні депутати України й правом громадськості знати деталі деяких відомостей про таких кандидатів. У справі *Центр демократії та верховенства права проти України* розглядалося питання порушення Україною статті 10 Конвенції у поєднанні зі статті 8 Конвенції щодо захисту персональних даних як права на приватне життя. Суть справи полягала в тому, що ГО «ЦЕДЕМ» у порядку, встановленому Законом України «Про доступ до публічної інформації», звернувся до Центральної виборчої комісії із проханням надіслати автобіографії шести кандидатів у народні депутати України. ЄСПЛ, вирішуючи цю справу, зазначив, що рівень «захищеності» персональних даних кандидатів у народні депутати України нижчий, аніж у пересічних осіб, адже піддається «суворому громадському контролю» [54, п. 117]. Інформація про освіту та трудову діяльність, зазначену в автобіографіях цих кандидатів, була наявна в альтернативних джерелах інформації та її розголошення не могло призвести до негативних наслідків для цих осіб [54, п. 115; 55, п. 194]. Отож, ЄСПЛ прийшов до висновку, що порушення статті 8 ЄКПЛ щодо розкриття інформації з автобіографії кандидатів у народні депутати України не було з огляду на їхній статус, публічність та необхідність суворого моніторингу справжності цієї інформації.

Позиція ЄСПЛ у цій справі ілюструє досить інклюзивний підхід до права на інформації і його співвідношення із правом на приватність кандидатів у депутати, яких визнано публічними особами. ЄСПЛ юридизував підхід, за яким статус кандидата на виборах (1) надає особі «публічності», (2) мінімізує вимоги щодо захисту її персональних даних, (3) дозволяє громадськості здійснювати свої права «спостереження» та «контролю» за відповідними особами, що означає

(4) можливість поширення певних відомостей про кандидата (освіта та трудова діяльність) на невизначено коло осіб.

* * *

Вимоги, які встановлюються органам адміністрування виборів щодо обробки персональних даних суб'єктів виборчого процесу прямо пов'язані із статусом відповідного органу адміністрування виборів, обсягом його повноважень, зокрема, у сфері збирання, зберігання та використання персональних даних осіб та видом даних, щодо який здійснюється обробка. Виходячи із загальних принципів обробки даних, визначених у національному та іноземному нормативно-правовому регулювання, а також доктринальних підходів, визначено такі вимоги до обробки даних органами адміністрування виборів: правомірність (законність), прозорість, обмеження цілей, мінімізація даних, точність та актуальність даних, безпека даних та відповідальність за порушення у сфері захисту персональних даних.

Для забезпечення можливості проголосувати на конкретних виборах на практиці замало лише відповідати критеріям, визначеним у Конституції чи інших нормативно-правових актах. Держава мусить мати у розпорядженні персональні дані виборців, здійснювати їхню обробку, аби уникнути ситуацій, коли особа, відповідаючи визначеним критеріям не зможе проголосувати через наявність будь-яких перешкод. Насамперед, мова йде про існування та функціонування реєстру виборців. Законом України «Про Державний реєстр виборців» визначено, що у Реєстрі оброблюються ідентифікаційні персональні дані виборця, персональні дані, які визначають умови та місце голосування виборця, а також службові персональні дані. Основні засади ведення Реєстру відповідають міжнародним принципам та стандартам, а саме – повноті даних (інклюзивності), достовірності (точності) та публічності (прозорості) ведення Реєстр.

Правовий статус інформації про кандидата на загальнодержавних виборах залишається чітко не визначеним як на нормативно-правовому рівні, так і на рівні судової практики. Головним питанням є встановлення балансу між

фундаментальним правом людини на приватність та забезпечення належного рівня поінформованості виборця про кандидата як складова широкої політичної дискусії. Як висновок, кандидатування на загальнонаціональних виборах може автоматично піддавати особу і відомості про неї прискіпливому суспільному контролю та перевірці. Насамперед, це стосується інформації про освіту та трудову діяльність (не тільки поточну, а й минулу), що, на думку ЄСПЛ, не є втручанням у право на приватне життя відповідного кандидата у контексті виборчого процесу.

РОЗДІЛ 3

МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У ВИБОРЧОМУ ПРАВІ

3.1. Державний контроль захисту персональних даних у виборчому праві.

Існування системи незалежного державного контролю щодо захисту персональних даних є важливою передумовою для забезпечення конституційного й конвенційного права на приватність. У правовій доктрині існує певний консенсус щодо створення та функціонування спеціального незалежного органу публічної влади, основними повноваженнями якого буде здійснення державного контролю за дотриманням нормативно-правових актів у сфері захисту персональних даних [56, с. 17].

Одним із принципів захисту персональних даних, визначеним Конвенцією про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та Додатковим протоколом до Конвенції, учасницею якої є Україна, є імплементація положень щодо належного контролю з боку держави питань захисту персональних даних, а саме – створення незалежного наглядового органу, повноваженнями якого має бути здійснення державного контролю та забезпечення дотримання органами публічної влади вимог у сфері захисту персональних даних [57].

Так само у частині першій статті 52 GDPR передбачено створення та функціонування одного або декількох незалежних наглядових органів, відповідальних за моніторинг дотримання положень GDPR, що дозволить «захистити фундаментальні права та свободи фізичних осіб у сфері опрацювання та сприяти вільному руху персональних даних». У такого органу мають бути доволі широкі повноваження, які включають, зокрема, проведення розслідувань та можливість притягнення до відповідальності у разі порушення вимог щодо обробки та захисту персональних даних [8, ст. 58].

Дослідники виділяють чотири блоки повноважень, необхідні для інституціоналізації якісного забезпечення розроблення та імплементації державної політики у сфері захисту персональних даних: (1) повноваження щодо нормативного забезпечення діяльності у сфері обігу персональних даних та доступу до публічної інформації, (2) регуляторні повноваження та реалізація державної політики, (3) контрольні повноваження, (4) адміністративно-юрисдикційні повноваження [58, с. 9-11].

На сьогодні в Україні спеціальним уповноваженим органом, який здійснює державний контроль у сфері захисту персональних даних є Уповноважений ВРУ з прав людини. Відповідно до положень статті 101 Конституції України Уповноважений ВРУ з прав людини здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина. Відтак, кожен має право звернутися до Уповноваженого ВРУ з прав людини за захистом своїх прав [10, ст. 55]. О.О. Галус відносить здійснення Уповноваженим ВРУ з прав людини парламентського контролю за дотриманням прав і свобод до «специфічного виду публічного контролю в системі органів публічної влади» [59, с. 147-148].

Визначені статтею 23 Закону України «Про захист персональних даних» повноваження Уповноваженого ВРУ з прав людини загалом корелюють з вищевизначеними повноваженнями, які визначені як необхідні для забезпечення створення та реалізації державної політики у сфері захисту персональних даних, а саме – (1) отримання скарг, звернень, (2) проведення перевірок, (3) можливість отримувати інформацію від розпорядників та володільців персональних даних й (4) притягнення до адміністративної відповідальності за порушення у сфері захисту персональних даних. Можна стверджувати, що Уповноважений ВРУ з прав людини наділений широкими повноваженнями щодо здійснення державного контролю у сфері захисту персональних даних.

Тож, можемо зробити висновок, що основним і, фактично, єдиним уповноваженим органом влади, який має повноваження щодо здійснення державного (адміністративного) контролю дотримання законодавства України у

сфері обробки та захисту персональних даних і, у той же час, здійснює парламентський контроль за дотриманням прав і свобод людини є Уповноважений ВРУ з прав людини. Таким чином, в Україні існує модель переважно парламентського контролю, який поєднав у собі деякі процеси та заходи, притаманні моделі адміністративного контролю за дотриманням положень законодавства України у сфері захисту персональних даних.

Звернімо увагу на одну з контрольних функцій Уповноваженого ВРУ з прав людини у сфері захисту персональних даних, а саме – повідомлення Уповноваженого ВРУ з прав людини про обробку персональних даних, яка становить особливий ризик для прав і свобод суб'єктів персональних даних, що визначено у статті 9 Закону України «Про захист персональних даних».

Виборче законодавство, зокрема, у частині визначення основних засад виборчого процесу, передбачає, що обов'язкове повідомлення Уповноваженого ВРУ з прав людини про обробку персональних даних, відповідно до статті 9 Закону України «Про захист персональних даних» не поширюється на правовідносини, що виникають в ході виборчого процесу, а саме на здійснення обробки персональних даних виборчими комісіями, юридичними та фізичними особами у зв'язку з підготовкою, поданням та опрацюванням документів, передбачених Виборчим кодексом. Відтак, органи адміністрування виборів (виборчі комісії усіх рівнів), органи ведення Реєстру та банківські установи, де кандидати відкривають рахунки своїх виборчих фондів, звільнені від обов'язку, визначеного статтею 9 Закону України «Про захист персональних даних» [60, с. 173].

На думку дослідників, це зумовлено тим, що аби особа набула певного статусу у виборчому процесі (кандидат, офіційний спостерігач, член виборчої комісії тощо), вона зобов'язана надати уповноваженому органу визначені законодавством документи, які містять її персональні дані. Але ці персональні дані, які збираються і оброблюються для цілей забезпечення реалізації виборчих прав особами, на їхню думку, є «нечутливими» або «малочутливими» персональними даними. З огляду на те, що обробка відповідних даних

спрямована також на дотримання основних принципів виборчого права та засад виборчого процесу, зокрема, публічності та відкритості інформації про кандидатів, які беруть участь у виборах. Усе це дозволяє стверджувати, що обробка таких персональних даних не становить «особливий ризик для прав і свобод суб'єктів цих персональних даних» [60, с. 172].

Що ж стосується контролю за функціонуванням Реєстру, насамперед, звернемось до статті 12 Закону України «Про Державний реєстр виборців», якою визначено два суб'єкти, які мають право здійснювати відповідний контроль – (1) виборець, (2) політичні партії, які мають зареєстровану фракцію у поточному скликанні Верховної Ради України. Реалізації права на здійснення публічного контролю за веденням Реєстру безпосередньо виборцем не належить до державного (адміністративного) контролю. Проте нам важливо проаналізувати обсяг можливого здійснення публічного контролю за веденням Реєстру політичними партіями та їх уповноваженими особами у контексті належності чи неналежності такого контролю до державного (адміністративно).

Порядок та спосіб здійснення такого контролю передбачено статтею 24 згаданого Закону. Так, на підставі письмового звернення політичної партії розпорядник Реєстру забезпечує представнику цієї партії, уповноваженому відповідним керівним органом партії, доступ у режимі читання до відомостей Реєстру, таких як: ідентифікаційні персональні дані виборця та даних, які визначають місце та умови голосування виборця, в установленому розпорядником Реєстру порядку. Така перевірка може здійснюватися виключно під час виборчого процесу виборів Президента України, народних депутатів України, чергових місцевих виборів, процесу всеукраїнського референдуму [17, ст. 24].

На нашу думку, такий публічний контроль з боку політичних партій за веденням Реєстру не належить до державного (адміністративного) контролю, адже, політична партія після проведення перевірки повноти та достовірності персональних даних може лише звернутися до органу ведення Реєстру із заявою про виявлені порушення порядку ведення Реєстру щодо «невключення виборця

до Реєстру, неправомірне або кратне включення особи до Реєстру, неправильності у персональних даних окремих виборців» (стосовно осіб, виборча адреса яких відноситься до території, на яку поширюються повноваження цього органу ведення Реєстру). Опісля чого органом ведення Реєстру буде здійснено перевірку обґрунтованості заяви та вжито заходів щодо уточнення персональних даних Реєстру [17, ст. 24].

Отож, хоч здійснення відповідного публічного контролю є невід’ємною складовою забезпечення публічного характеру ведення Реєстру та одним із способів захисту персональних даних виборців, йому не притаманні описані вище риси державного (адміністративного) контролю за дотриманням положень законодавства України у сфері захисту персональних даних.

Системний аналіз положень Законів України «Про Державний реєстр виборців» та «Про Центральну виборчу комісію» показує, що Центральна виборча комісія як розпорядник Реєстру [17, 61] здійснює контроль за його функціонуванням та веденням. До повноважень Центральної виборчої комісії, зокрема, віднесено забезпечення та контроль за дотриманням вимог Закону України «Про Державний реєстр виборців» під час створення та ведення реєстру, контроль за цілісністю бази даних Реєстру, повнотою і коректністю персональних даних Реєстру. У разі виявлення неточностей, Центральна виборча комісія може ініціювати проведення органами ведення Реєстру перевірки виявлених некоректних відомостей Реєстру. [17, ст. 14]

Однак, такий контроль так само не може вважатися державним (адміністративним) контролем, бо Центральна виборча комісія не має повноважень, які визначені для органу, що уповноважений здійснювати контроль за дотриманням положень законодавства України у сфері захисту персональних даних. Ба більше, правова природа статусу Реєстру та Центральної виборчої комісії як його розпорядника означає, що Центральна виборча комісія не є незалежним наглядовим органом щодо нього.

Відтак, можемо дійти висновку, що загальний державний (адміністративний) контроль у сфері захисту персональних даних у виборчому

праві здійснює, насамперед, Уповноважений ВРУ з прав людини в межах повноважень, визначених Законом України «Про захист персональних даних». Відповідні контрольні повноваження Уповноваженого ВРУ з прав людини полягають у «проведенні перевірок фізичних осіб, фізичних осіб - підприємців, підприємств, установ і організацій усіх форм власності, органів державної влади та місцевого самоврядування, що є володільцями та/або розпорядниками персональних даних на предмет відповідності процесу обробки персональних даних вимогам Конституції України, Закону України «Про захист персональних даних», Типового порядку обробки персональних даних, а також чинним міжнародним договорам України у сфері захисту персональних даних, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» [62]. Проте такий контроль також здійснюється з урахуванням особливостей, визначених виборчим законодавством України.

3.2. Правові підстави реагування виборчими комісіями на порушення у сфері захисту персональних даних.

Суб'єкти владних повноважень, зокрема, під час збирання, зберігання та обробки персональних даних, здійснюють свої повноваження виходячи із спеціально-дозвільного принципу, встановленого частиною другою статті 19 Конституції України, де визначено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Відтак, жорсткому нормативно-правовому регулюванню та контролю здійснення повноважень підлягають усі органи публічної влади. Особливо це питання гостро стоїть під час обробки персональних даних осіб та наявності правових можливостей реагування на порушення у сфері захисту персональних даних.

Тому, на нашу думку, необхідно дослідити питання можливостей і потреб виборчих комісій як органів адміністрування виборів реагувати на порушення

законодавства у сфері обробки та захисту персональних даних з огляду на необхідність існування якісних та доступних механізмів захисту прав людини і основоположних свобод під час реалізації своїх виборчих прав. Так само в межах дослідження варто зважати, як слушно зауважує В. Венгер, на «специфічні обставини діяльності виборчих комісій, а саме – доволі чіткі та стислі строки правозастосування, різний рівень професійної підготовки членів виборчих комісій та низку інших правових факторів [63, с. 142].

Статус Центральної виборчої комісії визначений статтею 1 Закону України «Про Центральну виборчу комісію» – це постійно діючий колегіальний державний орган, який діє на підставі Конституції України та законів України і наділений повноваженнями щодо організації підготовки і проведення загальнодержавних та місцевих виборів, всеукраїнського і місцевих референдумів. У свою чергу Виборчий кодекс у частині першій статті 33 відповідаючи на питання загального статусу виборчих комісій визначає, що «виборчі комісії є спеціальними колегіальними органами, уповноваженими організовувати підготовку та проведення виборів і забезпечувати реалізацію виборчих прав громадян України, додержання та однакове застосування виборчого законодавства».

У питанні визначення конституційно-правового статусу виборчих комісій як суб'єктів владних повноважень, на яких поширюються вимоги частини другої статті 19 Конституції України щодо спеціально-дозвільного принципу діяльності варто погодитися із думкою І. Тимошенко, що виборчі комісії, зокрема Центральна виборча комісія, окружні та територіальні виборчі комісії є суб'єктами владних повноважень «як спеціальні колегіальні державні органи, уповноважені організувати підготовку та проведення виборів» [64]. Такий висновок зроблений на підставі аналізу положень виборчого законодавства та КАС України.

Тож, можемо припустити, що виборчі комісії як суб'єкти владних повноважень, які здійснюють організацію підготовки та проведення відповідних виборів, насамперед, зобов'язані діяти лише на підставі, в межах та спосіб

визначений Конституцією України та законами України, а також як володільці та/або розпорядники персональних даних у розумінні статті 2 Закону України «Про захист персональних даних» зобов'язані у своїй діяльності керуватися цим Законом із специфікою, визначеною у виборчому законодавстві.

Ба більше, І. Тимошенко визначає, що «на систему виборчих комісій покладаються наступні функції правозахисного характеру: забезпечення реалізації виборчого права; забезпечення захисту виборчих прав громадян; контроль за дотриманням виборчих прав громадян» [65, с. 3]. Д.І. Голосніченко, у свою чергу, додає, що «повноваження виборчих комісій зводяться в основному до забезпечення реалізації виборчого права громадянами України, та поряд з цим відповідні органи компетентні також захищати права виборців» [66, с. 120]. Безумовно, ми не можемо чітко стверджувати, що будь-які діяння, пов'язані із порушеннями процесу обробки персональних даних у виборчих правовідносинах можуть і повинні бути предметом захисту виборчими комісіями усіх рівнів, проте існування диференційованого підходу до різних порушень може бути ефективним механізмом захисту цих прав у контексті забезпечення реалізації виборчих прав.

Однак, аналіз положень законодавства, яке визначає обсяг повноважень виборчих комісій з питань організації підготовки та проведення загальнодержавних та місцевих виборів, а саме – статей 17, 18, 19, 21 Закону України «Про Центральну виборчу комісію», статей 86, 87, 143, 144, 205, 206 Виборчого кодексу, показує відсутність встановлення будь-яких загальних підстав щодо контролю та реагування на випадки порушення законодавства України у сфері обробки та захисту персональних даних. А, отже, можемо припустити, що, по-перше, забезпечення захисту персональних даних виборчими комісіями здійснюється відповідно до статті 24 Закону України «Про захист персональних даних», по-друге, за логікою законодавця будь-які порушення, які стосуються персональних даних суб'єктів виборчого процесу, повинні розглядатися та вирішуватися в порядку, визначеному Законом України «Про захист персональних даних».

Разом з тим, звернемо увагу на ще один механізм, який можемо розглядати крізь призму забезпечення можливості виборчим комісіям реагувати на порушення законодавства України у сфері обробки та захисту персональних даних – оскарження рішень, дій чи бездіяльності, що стосуються виборчого процесу, передбаченого розділом 11 Виборчого кодексу. Загальні засади оскарження рішень, дій чи бездіяльності, що стосуються виборчого процесу визначають два способи: (1) судовий та (2) адміністративний (виборчі комісії) [11, ст. 53].

За змістом статті 65 Виборчого кодексу суб'єктами оскарження до виборчої комісії можуть бути: кандидати, політичні партії (організації партій) – суб'єкти виборчого процесу, офіційні спостерігачі та виборці. Аналіз положень частини другої статті 65 Виборчого кодексу щодо предмету оскарження засвідчив, що виборець може оскаржити до виборчої комісії рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів оскарження, лише у разі, якщо мало місце порушення особисто його виборчих прав або охоронюваних законом інтересів щодо участі у виборчому процесі. Це, зокрема, стосується участі у роботі виборчої комісії, здійснення спостереження, присутності на засіданні виборчої комісії, проведення голосування, незабезпечення умов для голосування виборців з порушенням здоров'я (у зв'язку з інвалідністю, тимчасовим розладом здоров'я, віком). Щодо предмета оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта оскарження кандидатом на виборах, Виборчий кодекс зазначає лише те, що це повинно стосуватися відповідного регіону, округу, де цей кандидат зареєстрований для участі у виборах.

Відтак, наразі неможливо точно встановити, чи буде вважатися належним предметом оскарження (в адміністративному порядку – до відповідної виборчої комісії) рішення, дії чи бездіяльність суб'єкта оскарження питання, які пов'язані із обробкою та захистом персональних даних суб'єктів виборчого процесу. Хоча, на нашу думку, використання механізму оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта оскарження до виборчої комісії, враховуючи визначені у статті 69

Виборчого кодексу стислі строки розгляду таких скарг, могла б сприяти покращенню правових механізмів захисту прав і свобод людини.

На нашу думку, відсутність правових підстав для реагування виборчими комісіями на порушення законодавства у сфері обробки та захисту персональних даних суб'єктів виборчого процесу, враховуючи специфіку такого процесу, його темпоральність та швидкоплинність, перепиняльний характер виборчих строків, може завдавати шкоди правам і свободам суб'єктів виборчого процесу, а також означає фактичне звуження правових механізмів захисту прав і свобод. Тому виборчі комісії як суб'єкти владних повноважень повинні мати повноваження (та, відповідно, обов'язок) розглядати питання порушення законодавства у сфері захисту персональних даних.

Людина має право обирати ефективний на її думку спосіб та механізм захисту своїх прав та свобод, особливо, коли це стосується захисту фундаментального права на повагу до приватного життя та можливості реалізовувати своє активне та/або пасивне виборче право. Адже наразі механізм, за якого звернутися зі скаргою щодо порушень у сфері персональних даних чи доступу до інформації можливо лише до Уповноваженого ВРУ з прав людини та суду, хоч і відповідає загальним стандартам, проте може бути значно удосконалений.

3.3. Перспективні шляхи вдосконалення правового регулювання захисту персональних даних у виборчому праві.

Виборче законодавства, як й інші нормативно-правові акти, повинно узгоджуватися та не суперечити актами суміжних галузей права. Важко заперечити існування специфічних особливостей, притаманних саме виборчому праву і виборам зокрема, проте використання найкращих практик у сфері захисту персональних даних, з огляду на об'єктивну невід'ємність персональних даних від виборів, обумовлює необхідність постійного пошуку перспективних шляхів удосконалення правового регулювання обробки та захисту персональних даних

у виборчому праві. Адже як активне й пасивне виборче право, так і фундаментальне право на приватне життя в контексті персональних даних особи є важливою складовою буття людини у сучасному суспільстві.

Проведені у роботі дослідження різних питань обробки та захисту персональних даних у виборчому праві дозволили ідентифікувати наявні проблеми, відтак, нами буде запропоновано перспективні шляхи вдосконалення нормативно-правового регулювання здійснення обробки та захисту персональних даних у виборчому праві з урахуванням специфіки відповідних правовідносин.

Нам вдалося проаналізувати ключові положення, які стосуються захисту персональних даних виборців у контексті забезпечення реалізації активного виборчого права. Однією з ідентифікованих проблем є тимчасове припинення функціонування та ведення Реєстру. Тому, вбачається необхідність врегулювання, насамперед, питання тимчасового припинення функціонування Реєстру та ведення Реєстру органами ведення, а також поновлення функціонування автоматизованої інформаційно-комунікаційної системи «Державний реєстр виборців», ведення Реєстру органами ведення Реєстру. Змін потребує Закон України «Про Державний реєстр виборців» в частині легалізації рішення і дій Центральної виборчої комісії щодо фактичного «вимкнення» Реєстру з метою збереження відомостей (баз даних) виборців (персональних даних). Так само необхідно визначити строк поновлення функціонування і ведення реєстру, адже, по-перше, тривале нефункціонування Реєстру може призвести до неможливості актуалізації відомостей про виборців, по-друге, надання Центральній виборчій комісії настільки широких дискреційних повноважень щодо самостійного визначення строку тимчасового припинення функціонування та ведення Реєстру може порушувати принцип обмеження зловживання повноваженням як складової верховенства права.

Важливою складовою забезпечення реалізації активного виборчого права виборцям у сучасних демократичних державах є не лише формальна відповідність виборчим критеріям (цензам), а й існування реєстру виборців та

списків виборців, які складаються на його основі [13, с. 215]. Враховуючи довготривалий період окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, окремих районів Донецької та Луганської областей постає необхідність визначення на законодавчому рівні способів та механізмів актуалізації відомостей про виборців, які проживають на відповідних територіях, після деокупації. Одним із способів якісного наповнення бази даних Реєстру може бути так звана «активна» реєстрація виборців, коли особа за власною ініціативою звертається до органів ведення Реєстру про її включення до Реєстру у разі відсутності будь-яких відомостей про неї або про зміну своїх персональних даних. На сьогодні це питання регулюється статтями 19, 20 Закону України «Про Державний реєстр виборців».

Окремо важливим питанням є передбачити на рівні закону місце, час та спосіб, аби визначені законом суб'єкти ознайомлювалися із даними Реєстру, а також унормувати питання захисту даних Реєстру під час ознайомлення з відомостями, які відображені у Реєстрі, аби унеможливити їхнє викрадення, знищення чи спотворення, з огляду на загрози, пов'язані із спробами російської федерації як у 2014 році, так і на передодні широкомасштабної збройної агресії проти України втрутитися у діяльність баз даних України, зокрема, Реєстру.

Погоджуємось із думкою А. Магери, що законодавча новела щодо неможливості оскарження в адміністративному порядку рішень, дій чи бездіяльності органів Реєстру є необґрунтованою [18, с. 40]. Наразі фактично існує лише судовий механізм оскарження відповідно до статей 32, 33 Закону України «Про Державний реєстр виборців». Так, особа, яка зверталася до органу ведення Реєстру щодо включення себе чи інших осіб до Реєстру, внесення змін до персональних даних Реєстру або отримання відповіді на свій запит, може оскаржити до суду рішення, дії чи бездіяльність відповідного органу ведення Реєстру в порядку, встановленому КАС України [17, ст. 32]. Так само і політична партія, яка зверталася до органів ведення Реєстру у порядку статті 24 Закону України «Про Державний реєстр виборців» може виключно у судовому порядку

оскаржити рішення, дії чи бездіяльність органів ведення Реєстру відповідно до частини другої статті 32 згаданого Закону.

Зважаючи на те, що відповідні зміни, які були внесені до цього Закону у 2020 році, *de facto* звузили зміст та обсяг існуючих на той час прав і свобод людини щодо можливості адміністративного оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів Реєстру, варто розглянути можливість повернення права суб'єктам здійснювати оскарження в адміністративному порядку.

Зауважимо, що захист персональних даних кандидата, який бере участь у виборах викликає найбільше суперечок і дискусій стосовного, зокрема, захисту його права на приватне та сімейне життя. Адже наразі можна говорити про існування колізійності відповідного регулювання і, як слушно зауважують Н.В. Богашева та Ю.Б. Ключковський, один із ефективних способів їх подолання «є усунення колізій законодавцем шляхом внесення до законів змін, спрямованих на усунення колізій, забезпечення несуперечливого регулювання відповідних правовідносин» [67, с. 6]. Тому, на нашу думку, це питання потребує вирішення на законодавчому рівні із внесенням відповідних змін до Законів України «Про захист персональних даних», «Про доступ до публічної інформації» та Виборчого кодексу.

Насамперед, варто розглянути доцільність визначення певного обсягу інформації про кандидата, яка обов'язково оприлюднюється на офіційному вебсайті Центральної виборчої комісії чи виборчих комісій нижчих рівнів. Така персональна інформація про кандидата має бути віднесена до «суспільно важливої» інформації для формування волі виборця. До такої інформації, на підставі практики ЄСПЛ, можемо віднести освіту та всю трудову діяльність кандидата. А іншу інформацію, яку кандидат подає до виборчої комісії, у тому числі, в межах автобіографічних відомостей, чітко визначити як інформацію про особу з обмеженим доступом. Поширення відповідної інформації в порядку доступу до публічної інформації вже буде можливими лише після застосування органом, що здійснює обробку, трискладового тесту.

Як зазначено у публікації, на думку керівника Харківської правозахисної групи Є. Захарова, в Законі України «Про інформацію» необхідно передбачити статтю наступного змісту: «Інформація про особу громадянина, який претендує на виборну державну посаду, обіймає її або обіймав її раніше, не складає державної та іншої передбаченої законом таємниці, не відноситься до конфіденційної інформації і може бути опублікована в будь-якому випадку» [68]. Хоч з формулюваннями, які запропонував автор можна погодитись лише у змістовному аспекті, проте вектор руху окреслено правильно. Адже змін потребує не лише згаданий Закон, а й інші нормативно-правові акти.

Окремої уваги заслуговує питання здійснення державного контролю захисту персональних даних у виборчому праві. На нашу думку, спеціальний державний контроль захисту персональних даних, обробка яких здійснюється з метою забезпечення реалізації виборчих прав осіб також потребує певного рівня унормування на законодавчому рівні.

На сьогодні, державний (адміністративний) контроль захисту персональних даних, зокрема, щодо персональної інформації, яка оброблюється з виборчою метою, здійснює Уповноважений ВРУ з прав людини. Проте, на наш погляд, існує реальна потреба у створення відповідного спеціального незалежного наглядового органу, який би здійснював контроль у сфері захисту персональних даних, у тому числі, щодо обробки даних Реєстру та даних, збирання і обробка яких здійснюється виборчими комісіями усіх рівнів. Важливо враховувати також усю специфіку, наприклад, виборчого процесу, його темпоральний та швидкоплинний характер, проте такі особливості не означають, що стандарти обробки та захисту даних суб'єктів виборчого процесу мають бути знижені або взагалі свавільно скасовані державою.

Зауважимо, що європейська правова думка сучасності взагалі тяжіє до ухвалення спеціального регулювання та окремого контролю за збиранням, зберіганням та обробкою даних, які пов'язані з виборами. Відповідні вимоги та стандарти спрямовані не лише на органи державного (адміністративного)

контролю, а й на інших суб'єктів – європейські політичні партії та європейські партійні об'єднання (блоки) [69, 70].

* * *

Основним і, фактично, єдиним уповноваженим органом влади, який має повноваження щодо здійснення державного (адміністративного) контролю дотримання законодавства України у сфері обробки та захисту персональних даних і, у той же час, здійснює парламентський контроль за дотриманням прав і свобод людини є Уповноважений ВРУ з прав людини. Якщо говорити про контроль за діяльністю Реєстру, то закон виділяє двох суб'єктів – політичні партії та виборці. Хоч здійснення відповідного публічного контролю є невід'ємною складовою забезпечення публічного характеру ведення Реєстру, йому не притаманні описані вище риси державного (адміністративного) контролю за дотриманням положень законодавства України у сфері захисту персональних даних. Щодо інших видів персональних даних, обробка яких здійснюється в межах виборів, виборчі комісії не наділені відповідними повноваженнями, адже не є незалежними наглядовими органами, а загальний державний (адміністративний) контроль у сфері захисту персональних даних у виборчому праві здійснює, насамперед, Уповноважений ВРУ з прав людини в межах повноважень, визначених Законом України «Про захист персональних даних».

Дослідження питання можливостей і потреб виборчих комісій як органів адміністрування виборів реагувати на порушення законодавства у сфері обробки та захисту персональних даних з огляду на необхідність існування якісних та доступних механізмів захисту прав людини і основоположних свобод під час реалізації своїх виборчих прав довело відсутність правових підстав для відповідного реагування виборчими комісіями на порушення законодавства у сфері обробки та захисту персональних даних суб'єктів виборчого процесу, враховуючи специфіку такого процесу, його темпоральність та швидкоплинність, перепиняльний характер виборчих строків, може завдавати шкоди правам і свободам суб'єктів виборчого процесу, а також означає

фактичне звуження правових механізмів захисту прав і свобод. Проте на нашу думку, виборчі комісії як суб'єкти владних повноважень повинні мати повноваження (та, відповідно, обов'язок) розглядати питання порушення законодавства у сфері захисту персональних даних з метою захисту фундаментального права на повагу до приватного життя та для забезпечення можливості реалізовувати своє активне та/або пасивне виборче право. Адже наразі механізм, за якого звернутися зі скаргою щодо порушень у сфері персональних даних чи доступу до інформації можливо лише до Уповноваженого ВРУ з прав людини та суду, хоч і відповідає загальним стандартам, проте може бути значно удосконалений.

На основі проведеного дослідження питань обробки та захисту персональних даних у виборчому праві було ідентифіковано існуючі проблеми правового регулювання, відтак, пропонуються загальні перспективні шляхи вдосконалення нормативно-правового регулювання здійснення обробки та захисту персональних даних у виборчому праві з урахуванням специфіки відповідних правовідносин. Насамперед, варто унормувати питання припинення функціонування Реєстру та відновлення діяльності органів ведення Реєстру з метою уникнення негативних наслідків для подальшого якісного і точного ведення Реєстру. Також варто повернути право адміністративного оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів Реєстру, яке було скасоване і фактично звузило зміст та обсяг існуючих на той час прав і свобод людини. На додачу, на законодавчому рівні необхідно чітко визначити статус інформації про трудову діяльність та освіту кандидатів на загальнодержавних виборах та передбачити створення відповідного спеціального незалежного наглядового органу, який би здійснював контроль у сфері захисту персональних даних, у тому числі, щодо обробки даних Реєстром та даних, збирання і обробка яких здійснюється виборчими комісіями усіх рівнів.

ВИСНОВОК

1. Персональні дані як у правовій доктрині, так і в іноземних та національних нормативно-правових актах визначають досить однаково – це інформація про особу, яка дозволяє її чітко і безпомилково ідентифікувати серед інших людей. Вибори ж, у свою чергу, визначають як сукупність правил і процедур (інструментів), за допомогою яких безпосередня демократія трансформується у представницьке управління. Відтак, можливість людини реалізувати своє фундаментальне політичне право прямо пов'язане із наявністю у неї певної сукупності персональних даних, що дозволяють встановити, чи має вона відповідні суб'єктивні права голосувати та бути кандидатом на виборах, чи ні. Реалізація активного і пасивного виборчих прав вимагає різних за обсягом обробки персональних даних осіб, що залежить від правового статусу особи загалом, та її статусу у виборчому процесі зокрема.

2. З конституційно-правової точки зору, варто звертатися до положень, які визначають обсяг тих персональних даних, сукупність яких означає наявність у особи права голосувати та бути кандидатом на відповідних виборах (народних депутатів України, Президента України). До даних, які надають право голосувати належать вік, громадянство та стан здоров'я (відсутність судового рішення про визнання недієздатним). До даних, які надають право бути кандидатом на загальнодержавних виборах належать вік, громадянство, строк проживання на території України тощо. Проте, як проілюстрував аналіз, відповідний обсяг персональних даних доповнюється законодавчими положеннями, які визначають додаткові персональні дані. Як висновок, для забезпечення реалізації виборчих прав осіб необхідно здійснювати обробку доволі широкого переліку персональних даних про особу, у тому числі, «чутливих» персональних даних. Українське національне правове регулювання сфери захисту персональних даних визначає три основні підстави здійснення обробки персональних даних: згода суб'єкта даних персональних даних на обробку його даних, договірні підстави здійснення обробки персональних даних

та обробку, яка здійснюється за законом. Обробка даних на підставі закону часто використовується у виборчих правовідносинах, зокрема це стосується ведення Реєстру. Якщо ж ми говоримо про згоду на обробку даних, вона притаманна суб'єктам виборчого процесу, які реалізують своє пасивне виборче право, або ж у разі бажання особи бути офіційним спостерігачем, членом виборчої комісії. Договірні підстави обробки даних у виборчому праві переважно використовуються під час здійснення кандидатами передвиборної агітації.

3. Вимоги, які встановлюються органам адміністрування виборів щодо обробки персональних даних суб'єктів виборчого процесу прямо пов'язані із статусом відповідного органу адміністрування виборів, обсягом його повноважень, зокрема, у сфері збирання, зберігання та використання персональних даних осіб та видом даних, щодо яких здійснюється обробка. Виходячи із загальних принципів обробки даних, визначених у національному та іноземному нормативно-правовому регулювання, а також доктринальних підходів, пропонується розглядати такі вимоги до обробки даних органами адміністрування виборів: правомірність (законність) обробки даних, прозорість обробки даних, обмеження цілей, мінімізація персональних даних, точність та актуальність даних, забезпечення належного рівня безпеки даних та відповідальність за порушення у сфері захисту персональних даних. Імплементация відповідних вимог (принципів) обробки даних органами адміністрування виборів має відбуватися на рівні закону.

4. Для забезпечення можливості проголосувати на конкретних виборах на практиці замало лише відповідати критеріям, визначеним у Конституції чи інших нормативно-правових актах. Держава мусить мати у розпорядженні персональні дані виборців, здійснювати їхню обробку, аби уникнути ситуацій, коли особа, відповідаючи визначеним критеріям не зможе проголосувати через наявність будь-яких перешкод. Насамперед, мова йде про існування та функціонування реєстру виборців. Законом України «Про Державний реєстр виборців» визначено, що у Реєстрі оброблюються ідентифікаційні персональні дані виборця, персональні дані, які визначають умови та місце голосування

виборця, а також службові персональні дані. Основні засади ведення Реєстру відповідають міжнародним принципам та стандартам, а саме – повноті даних (інклюзивності), достовірності (точності) та публічності (прозорості) ведення Реєстр. Правовий статус інформації про кандидата на загальнодержавних виборах залишається чітко не визначеним як на нормативно-правовому рівні, так і на рівні судової практики. Головним питанням є встановлення балансу між фундаментальним правом людини на приватність та забезпечення існування широкої політичної дискусії у межах поінформованості виборця про кандидата. Кандидування на виборах уможливорює прискіпливий суспільний контроль за кандидатом з боку виборців. Насамперед, це стосується інформації про освіту та трудову діяльність (не тільки поточну, а й минулу), що, на думку ЄСПЛ, не є втручанням у право на приватне життя відповідного кандидата у контексті виборчого процесу.

5. Основним і, фактично, єдиним уповноваженим органом влади, який має повноваження щодо здійснення державного (адміністративного) контролю дотримання законодавства України у сфері обробки та захисту персональних даних і, у той же час, здійснює парламентський контроль за дотриманням прав і свобод людини є Уповноважений ВРУ з прав людини. Якщо говорити про контроль за діяльністю Реєстру, то закон виділяє двох суб'єктів – політичні партії та виборці. Хоч здійснення відповідного публічного контролю є невід'ємною складовою забезпечення публічного характеру ведення Реєстру, йому не притаманні описані вище риси державного (адміністративного) контролю за дотриманням положень законодавства України у сфері захисту персональних даних. Щодо інших видів персональних даних, обробка яких здійснюється в межах виборів, виборчі комісії не наділені відповідними повноваженнями, адже не є незалежними наглядовими органами, а загальний державний (адміністративний) контроль у сфері захисту персональних даних у виборчому праві здійснює, насамперед, Уповноважений ВРУ з прав людини в межах повноважень, визначених Законом України «Про захист персональних даних». Аналіз положень щодо можливостей виборчих комісій реагувати на

порушення законодавства у сфері обробки та захисту персональних даних показав відсутність чітких та зрозумілих правових підстав для реагування виборчими комісіями на порушення законодавства у сфері обробки та захисту персональних даних суб'єктів виборчого процесу. Проте на нашу думку, виборчі комісії як суб'єкти владних повноважень повинні мати повноваження (та, відповідно, обов'язок) розглядати питання порушення законодавства у сфері захисту персональних даних з метою захисту фундаментального права на повагу до приватного життя та для забезпечення можливості реалізовувати своє активне та/або пасивне виборче право.

6. На основі проведеного дослідження питань обробки та захисту персональних даних у виборчому праві було ідентифіковано існуючі проблеми правового регулювання. Насамперед, варто унормувати питання припинення функціонування Реєстру та відновлення діяльності органів ведення Реєстру з метою уникнення негативних наслідків для подальшого якісного і точного ведення Реєстру. Також варто повернути право адміністративного оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів Реєстру, що має наслідком звуження змісту прав і свобод людини, які існували. На додачу, на законодавчому рівні необхідно чітко визначити статус інформації про трудову діяльність та освіту кандидатів на загальнодержавних виборах із врахуванням балансу права на приватне життя і можливістю доступу до інформації про кандидата. Доцільним виглядає передбачити створення спеціального незалежного наглядового органу, який би здійснював контроль у сфері захисту персональних даних, у тому числі, щодо обробки даних Реєстру та даних, збирання і обробка яких здійснюється виборчими комісіями усіх рівнів.

Список використаних джерел

1. Сопілко І.М. Механізми захисту персональних даних: проблеми та перспективи. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2013. № 2. 66-70 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Npnau_2013_2_15.pdf (дата звернення: 08.01.2023)
2. Бем М. В., Городиський І. М., Саттон Г., Родіоненко О. М. Захист персональних даних: Правове регулювання та практичні аспекти: науково-практичний посібник. Київ, К.І.С. 2015. 220 с. URL: <https://rm.coe.int/168059920c> (дата звернення: 08.01.2023)
3. Кардаш А.В. Конституційно-правовий захист інформації про особу (порівняльно правовий аспект), дис. канд. юрид. наук, спец.: 12.00.02. Харків, 2019. 244 с. [Покликання зроблене за працею Гулак Л.С., Лук'янова Г.Ю., Крикавська І.В. Правове регулювання відносин у галузі обробки персональних даних. Юридичний науковий електронний журнал. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-7/65>] (дата звернення: 08.01.2023)
4. Гулак Л.С., Лук'янова Г.Ю., Крикавська І.В. Правове регулювання відносин у галузі обробки персональних даних. Юридичний науковий електронний журнал. УДК 342.951.7(477). URL: http://www.lsej.org.ua/7_2020/67.pdf (дата звернення: 08.01.2023)
5. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1992. № 48. ст. 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 08.01.2023).
6. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010. № 2297-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2010. № 34. ст. 481. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 08.01.2023).

7. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних: Конвенція від 28.01.1981. Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text (дата звернення: 08.01.2023).

8. РЕГЛАМЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення: 08.01.2023).

9. Конституційне право: підручник. За загальною редакцією М.І. Козюбри). Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, А.А. Мелешевич. Київ: Ваіте, 2021. 528 с. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/9/d/489959_0.pdf (дата звернення: 14.01.2023)

10. Конституція України: Конституція України від 28.06.1996 р. 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. ст. 141 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 14.01.2023).

11. Виборчий кодекс України: Закон України від . №. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 20. № ст. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 14.01.2023).

12. Костенко О. В. Управління ідентифікаційними даними (ідентифікація): Проблеми понятійно-категоріального апарату. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-033-9-18>. URL: https://www.researchgate.net/profile/Oleksii-Kostenko-3/publication/350517571_IDENTIFICATION_DATA_MANAGEMENT_IDENTIFICATION_PROBLEMS_OF_THE_CONCEPTUAL_AND_CATEGORICAL_APPARATUS/links/6198b6bd61f0987720b8d6bb/IDENTIFICATION-DATA-MANAGEMENT-IDENTIFICATION-PROBLEMS-OF-THE-CONCEPTUAL-AND-CATEGORICAL-APPARATUS.pdf (дата звернення: 14.01.2023)

13. Ключковський Ю. Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні. Монографія.

Київ. ВАІТЕ. 2018. 908 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/8/401765.pdf> (дата звернення: 14.01.2023)

14. Бем М. В., Городиський І. М. Захист персональних даних: Правове регулювання та практичні аспекти: науково-практичний посібник. Київ. 2021. 157 с. URL: <https://rm.coe.int/handbook-pers-data-protect-2021-web/1680a37a69> (дата звернення: 14.01.2023)

15. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32 частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20.01.2012. № 2-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#Text> (дата звернення: 29.01.2023).

16. Мервінський О. «Чутливі» персональні дані. Як вони захищені? ЮРІНКОН ІНТЕР. URL: https://yurincom.com/legal_practice/analitichna_yurysprudentsiia/chutlyvi-personalni-dani-iaak-vony-zakhyshcheni/ (дата звернення: 29.01.2023)

17. Про Державний реєстр виборців: Закону України від 22.02.2007 № 698-V. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2007. № 20. ст. 282. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-16#Text> (дата звернення: 29.01.2023)

18. Магера А. Використання електронних реєстрів у виборчому процесі в Україні та шляхи оптимізації. Рада Європи. 2020. URL: <https://rm.coe.int/study-elections-lists-andrii-magera/16809ec314> (дата звернення: 29.01.2023)

19. Цвірюк Д. В. Підстави обробки персональних даних за законодавством України. Вісник ХНУВС. 2013. № 4 (63). УДК 002:34(045)477. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6229/Pidstavy%20obrobky%20personalnykh%20danykh%20za%20zakonodavstvom%20Ukrainy%20Tsivriuk%20DV%202013.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 29.01.2023)

20. Karen Yeung. Hypernudge: Big Data as a Mode of Regulation by Design. Information, Communication & Society, 1 (2016). URL:

https://www.researchgate.net/publication/303479231_%27Hypernudge%27_Big_Data_as_a_mode_of_regulation_by_design (дата звернення: 29.01.2023)

21. Intersoft consulting. GDPR Consent. Key issues. URL: <https://gdpr-info.eu/issues/consent/> (дата звернення: 10.02.2023)

22. Павлюк І. Згода на обробку персональних даних: у яких випадках вона не вимагається. Юридична газета Online. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/zgoda-na-obrobku-personalnih-danih-u-yakih-vipadkah-vona-ne-vimagaetsya.html> (дата звернення: 10.02.2023)

23. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права. Матеріали Венеційської Комісії. Вид. 3-є, випр. І доповн. За загальною редакцією Ю. Ключковського. 2 част. Ч. 1. Київ. Логос, 2016. 552 с.

24. Рада Європи. Адміністрування і Ви. Посібник. Принципи адміністративного права у відносинах між особами та органами публічної влади. ISBN 978-617-7848-04-1. URL: <https://rm.coe.int/handbook-administration-and-you/1680a06311> (дата звернення: 10.02.2023)

25. Брижко В.М. Сучасні основи захисту персональних даних в європейських правових актах. «Інформація і право» № 3(18)/2016, 45-57 с. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/8_1.pdf (дата звернення: 10.02.2023)

26. Мірило верховенства права (правовладдя) національного рівня: практика України (Rule of law Checklist at national level: case of Ukraine) / за заг. ред. М. Козюбри ; Передмова: Головатий С. ; упорядники та автори коментарів: В. Венгер, С. Головатий, А. Заєць, Є. Зверев, М. Козюбра, Ю. Матвєєва, О. Цельєв ; Центр дослідження проблем верховенства права та його втілення в національну практику України Національного університету «Києво-Могилянська академія». Київ, 2021 — 152 с. URL: <https://rm.coe.int/rol-2021-web-ukr/1680a4a0ea> (дата звернення: 10.02.2023)

27. Ключові принципи обробки персональних даних. Захист персональних даних (правове регулювання). URL: <http://zpd.inf.ua/page14.html> (дата звернення: 10.02.2023)

28. Organization for Security and Co-operation in Europe Office for Democratic Institutions and Human Rights. 2013. Guidelines for Reviewing a Legal Framework for Elections, Second Edition. Warsaw: OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/8/104573.pdf> (дата звернення: 16.02.2023)
29. Asia-Pacific Economic Co-operation. 2015. "Privacy Framework." Asia-Pacific Economic Co-operation. URL: [https://www.apec.org/docs/default-source/Publications/2017/8/APEC-Privacy-Framework-\(2015\)/217_ECSG_2015-APEC-Privacy-Framework.pdf](https://www.apec.org/docs/default-source/Publications/2017/8/APEC-Privacy-Framework-(2015)/217_ECSG_2015-APEC-Privacy-Framework.pdf) (дата звернення: 16.02.2023)
30. Яковлев Р. В. Принципи мінімізації та точності персональних даних під час використання технології розподіленого реєстру (адміністративно-правовий аспект). ScienceRise. Juridical Science. 2019. № 4. 16-24 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/srjusc_2019_4_5.pdf (дата звернення: 16.02.2023)
31. Levitt, Justin. Making the List: Database Matching and Verification Processes for Voter Registration : Brennan Center for Justice at New York University School of Law, March 2006. 34 с. URL: <https://www.brennancenter.org/media/136/download> (дата звернення: 16.02.2023)
32. Organisation for Economic Co-operation and Development. 2013. "Recommendation of the Council Concerning Guidelines Governing the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data ." OECD. URL: <https://www.oecd.org/sti/ieconomy/2013-oecd-privacy-guidelines.pdf> (дата звернення: 16.02.2023)
33. Мервінський О. Відповідальність за порушення закону у сфері захисту персональних даних. ЮРЛІГА. 10 травня 2012 року. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/63198_vdpovdalnst-za-porushennya-zakonu-u-sfer-zakhistu-personalnikh-danikh (дата звернення: 24.02.2023)

34. Довідник із застосування статті 8 Європейської конвенції з прав людини. Право на повагу до приватного і сімейного життя, житла і кореспонденції. ЄСПЛ. 2018. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_UKR.pdf (дата звернення: 24.02.2023)

35. European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission). Principles for a fundamental rights-compliant use of digital technologies in electoral processes. CDL(2020)037. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfid=CDL-AD\(2020\)037-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfid=CDL-AD(2020)037-e) (дата звернення: 24.02.2023).

36. Modernised Convention for the Protection of Individuals with Regard to the Processing of Personal Data (Convention 108+). Strasbourg, 10/10/2018 – Treaty, as amended by Protocol (CETS No. 223), open for signature by the Contracting States to Treaty ETS № 108

37. Шумляк О.П. Правове регулювання діяльності органів Державного реєстру виборців. Віче. 2010. № 12. 26-29 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/viche_2010_12_10.pdf (дата звернення: 24.02.2023)

38. Коваленко М.Г. роль державної реєстрації виборців у забезпеченні виборчих прав громадян України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2017 № 30 том 1. URL: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc30/part_1/juspradenc30-1.pdf#page=56 (дата звернення: 24.02.2023)

39. CoE (Venice Commission): Principles for a Fundamental Rights-Compliant Use of Digital Technologies in Electoral Processes. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfid=CDL-AD\(2020\)037-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfid=CDL-AD(2020)037-e) (дата звернення: 25.02.2023)

40. Руководство по наблюдению за регистрацией избирателей. Варшава: ОБСЕ / БДИПЧ, 2013. 71 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/7/109156.pdf> (дата звернення: 26.02.2023)

41. Афанасьєва М.В. Конституційно правове регулювання створення та функціонування державного реєстру виборців в Україні. Актуальні проблеми держави і права. с. 324-328. URL: <http://www.apdp.in.ua/v36/64.pdf> (дата звернення: 02.03.2023)

42. Фіцак С., Бучин М. Формування списків виборців як важливий аспект дотримання принципу загальних виборів. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку, випуск 22, 2010. с. 105-109. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/25749/18-Fitsak.pdf?sequence=> (дата звернення: 02.03.2023)

43. European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission). Report on electoral law and electoral administration in europe. Synthesis study on recurrent challenges and problematic issues. CDL-AD(2006)018. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2006\)018-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2006)018-e) (дата звернення: 02.03.2023)

44. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 8 лютого 2019 р. у справі № 855/17/19. URL: <https://opendatabot.ua/court/79699192-e2d453f6191fa0e489b05bc118f3c3f0> (дата звернення: 02.03.2023)

45. Постанова Центральної виборчої комісії № 61 від 24 лютого 2022 року «Про тимчасове припинення функціонування автоматизованої інформаційно-комунікаційної системи «Державний реєстр виборців» на час дії воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0061359-22#Text> (дата звернення: 17.03.2023)

46. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2014. № 26. ст. 892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 17.03.2023)

47. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2015. № 1. ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 17.03.2023)

48. Про доступ до публічної інформації: Закон України Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2011. № 32. ст. 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 22.03.2023)

49. Барабаш Ю. Політичні партії та ЗМІ як суб'єкти виборчого процесу: окремі питання конституційно-правового статусу. Публічне право № 1, 2011. 6-12 с. URL: <http://www.yourfuture.org.ua/ua/pb/2011/1/barabash.pdf> (дата звернення: 22.03.2023)

50. Постанова Парламентської Асамблеї Ради Європи від 25 грудня 2008 року №1165 «Право на приватність». Резолюція 1165 (1998)[1]. URL: <https://cedem.org.ua/library/rezolyutsiya-1165-1998-pravo-na-pryvatnist/> (дата звернення: 22.03.2023)

51. Про політичні партії в Україні: Закон України Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 05.04.2001 № 2365-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 23. ст. 118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text> (дата звернення: 22.03.2023)

52. Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland. Application no. 931/13. Judgment, Grand Chamber, 27 June 2017. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwimoYmS_uj-AhWrDRAIHZuDAiQQFnoECBEQAQ&url=https%3A%2F%2Fhudoc.echr.coe.int%2Fapp%2Fconversion%2Fdocx%2Fpdf%3Flibrary%3DECHR%26id%3D001-175121%26filename%3DCASE%2520OF%2520SATAKUNNAN%2520MARKKINAPORSSI%2520OY%2520AND%2520SATAMEDIA%2520OY%2520v.%2520FINLAND.pdf%26logEvent%3DFalse&usg=AOvVaw3xq8RlOV5Qs_5B0tGPG3p1 (дата звернення: 30.03.2023)

53. Von Hannover v. German. Application no. 59320/00. Judgment, Third Section, Final, 24.09.2004 URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:\[%22001-61853%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:[%22001-61853%22]%7D) (дата звернення: 30.03.2023)

54. Рішення ЄСПЛ у справі «Центр демократії та верховенства права проти України». (Заява № 10090/16). URL: <https://cedem.org.ua/library/echr-cedem-v-ukraine/> (дата звернення: 30.03.2023)

55. Рішення ЄСПЛ у справі «Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини». (Заява № 18030/11). 8 листопада 2016 р. URL: <https://cedem.org.ua/library/13522/> (дата звернення: 30.03.2023)

56. Берназюк І. М. Інституалізація державного контролю за додержанням законодавства України про захист персональних даних. ISSN 2524-0323. Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2020. Вип. 3 (91). URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/998/897> (дата звернення: 30.03.2023)

57. Про ратифікацію Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та Додаткового протоколу до Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних стосовно органів нагляду та транскордонних потоків даних: Закон України від 6.07.2010 № 2438-VI/Відомості Верховної Ради України. 2010. № 46. Ст. 542.

58. Венгер В., Заярний О. Правовий аналіз основних моделей інституалізації державного контролю у сфері персональних даних та доступу до публічної інформації в Україні. Київ. 2020. 30 с. URL: <https://rm.coe.int/legal-analysis-data-ua/16809ee077> (дата звернення: 08.04.2023)

59. Галус О.О. До питання про захист прав і свобод громадян України у сфері здійснення безпосереднього народовладдя. Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції: Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід. 146-152 с. URL: <https://rd.ua/storage/lessons/154/4Матеріали%20I%20Міжнародної%20науково-практичної%20конференції.%20Захист%20прав%20людини,%20міжнародний%20>

[20та%20вітчизняний%20досвід%20\(%202016%20травня%202019%20року\).pdf#page=147](#) (дата звернення: 08.04.2023)

60. Науково-практичний коментар до Загальної частини Виборчого кодексу України. За загальною редакцією Ю.Б. Ключковського. 764 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rizne/vyborchyi_kodeks_2022_07_06_compressed.pdf (дата звернення: 08.04.2023)

61. Про Центральну виборчу комісію: Закон України Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 30.06.2004 № 1932-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 36. ст. 448. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-15#Text> (дата звернення: 08.04.2023)

62. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Контроль за додержанням вимог законодавства. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/uk/kontrol-za-doderzhannyam-vimog-zakonodavstva-zpd> (дата звернення: 08.04.2023)

63. Венгер В.М. Межі дискреційних повноважень виборчих комісій як органів адміністрування виборчих процесів. 141-147 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8e58dd39-c4f3-404b-bf01-9fd7ebb3cc0d/content> (дата звернення: 14.04.2023)

64. Тимошенко І. В. Проблемні питання визначення статусу виборчих комісій та їх членів як суб'єктів юридичної відповідальності. УДК 342.8. URL: https://biem.sumdu.edu.ua/images/stories/docs/K_DPD/1/Problemni-pitannya-viznachennya-statusu.pdf (дата звернення: 14.04.2023)

65. Тимошенко І.В. Виборчі комісії як суб'єкти реалізації правозахисної функції. Вісник Центральної виборчої комісії. 2013, № 3(27). 40-43 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/52575/7/Tymoshenko_Vyborchi_komisii.pdf;jsessionid=EBEF05501F5EF6BDC4823D302E111F8B (дата звернення: 14.04.2023)

66. Голосніченко Д.І. Правозахисні повноваження, їх використання державними органами різного призначення. ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія.

Соціологія. Право. Випуск 4(20)2013. 119-123 с. URL: <http://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/35969/32242> (дата звернення: 14.04.2023)

67. Богашева Н.В., Ключковський Ю.Б. Законодавчі колізії як фактор зниження якості та ефективності законодавства. Юридична Україна. Теорія та історія держави і права. № 10-12. 2015. 5-11 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/urykr_2015_10-12_3.pdf (дата звернення: 14.04.2023)

68. Потехін Д. Інформація про кандидатів — суворо конфіденційна, або Чи є виборець суб'єктом виборчого процесу? Дзеркало Тижня, 2006. URL: https://zn.ua/ukr/LAW/informatsiya_pro_kandidativ_suvoro_konfidentsiyna_abo_chi_e_viborets_subektom_viborchogo_protsesu.html (дата звернення: 14.04.2023)

69. Draft Report on the reform of the electoral law of the European Union (2020/2220(INL)) Committee on Constitutional Affairs Rapporteur: Domènec Ruiz Devesa. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/AFCO-PR-693622_EN.pdf (дата звернення: 25.04.2023)

70. Regulation Of The European Parliament And Of The Council amending Regulation (EU, Euratom) No 1141/2014 as regards a verification procedure related to infringements of rules on the protection of personal data in the context of elections to the European Parliament. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_euop/enne/com/2018/0636/COM_COM\(2018\)0636_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_euop/enne/com/2018/0636/COM_COM(2018)0636_EN.pdf) (дата звернення: 25.04.2023)